Publicație lunară editată de DACIA REVIVAL INTERNATIONAL SOCIETY

DACIA
magazin

Director fondator: Dr. Napoleon Săvescu

Nr. 51 noiembrie – decembrie 2006

Simțiți ca dacii !
Bucurați-vă ca românii !
Trăiți ca europenii !

La mulți ani !

2007

Dacia Magazin

Revistă distinsă cu PREMIUL DE EXCELENȚĂ al ARP 2006

WWW.DACIA.ORG

Noi nu suntem împotriva nimănui, singurii noştri duşmani sunt minciuna şi ignoranţa.

- Muzeul virtual dacic
- Scrisoare deschisă tineretului român
- Noi nu suntem urmaşii Romei
- Dacia Magazin
- Dacian history
- În cautarea istoriei pierdute
- Călătorie în Dacia - Ţara Zeilor
- Codex Rohonczy
- Originea rasei umane
- Zamolxis, primus getarum legislator
- O cronică a poporului dac
- Dacia Revival International Society
- Congresele internaţionale de dacologie

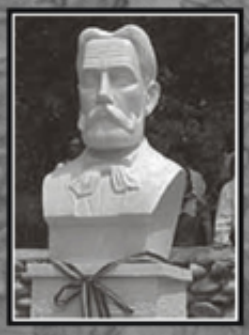

- Monument regelui Burebista

- Onoare memoriei lui Nicolae Densuşianu

- Tartaria 2003

Revista Dacia Magazin este o tribună a ideilor istorice, deschisă oricăror păreri oneste. Întreaga responsabilitate asupra informaţiilor apărute în paginile revistei aparţine în exclusivitate autorilor articolelor publicate.

DACIA MAGAZIN

Publicatie lunară de istorie şi cultură

Director fondator
Dr. Napoleon Săvescu
Redactor-şef
Vladimir Brilinsky
Redactor şef-adj.
Mariana Terra

Secretar de redacţie
Victor Cristescu

Tehnoredactare computerizată
Victor Cristescu
Adrian Cristea
Cristina Cornelia Marcu

Publisher
Ilie Enciu

Colaboratori
Prof. Adrian Bucurescu
Prof. Gh. D. Iscru
Dr. Aurora Peţan
Ing. Luminiţa Sava
Alexandru Stan
Prof. Timotei Ursu

Fotoreporter
Radu Brilinsky

Publicaţie editată de fundaţia Dacia Revival International

Redacţia
Com. Orăştioara de Sus
Grădiştea de Munte nr. 147
Deva, str. Carpaţi nr. 12,
cod. 330105, jud. Hunedoara
Tel./fax 0040254 223853
e-mail: malus_dacus@yahoo.com
www.dacia.org

Tiparul executat la Tipografia de Sud
ISSN 153-5316

EDITORIAL

De la Sinaia la „Dacica“ în căutarea adevărului

de Vladimir BRILINSKY

Într-una din librăriile universitare ardelene am descoperit, după repetate rătăciri printre vrafurile de cărți, sectorul destinat istoriei. Era la un loc cu religia. Mic şi îngrămădit, cu 50–60 de titluri îndreptate cu o pondere semnificativă spre perioada modernă şi contemporană, acest sector al istoriei nu avea nimic despre daci. Că există o stânjeneală a istoricilor şi cercetătorilor noştri în a publica lucrări legate de „barbara civilizație dacică“...asta este dovedit fără tăgadă. Cosmetizarea istoriei noastre, pentru intrarea în Europa sub umbrela civilizației romane, are, în mod clar, drept componentă principală, marginalizarea, dacă nu chiar umilirea dacilor în literatura de specialitate şi chiar în manualele de istorie. Aruncați în negură de către „ştiințificii“ noştri galonați, dacii sunt însă scoşi la lumină cu pasiune şi real respect față de adevăr de către medici, filologi, psihologi sau jurnalişti.

Un astfel de licăr de speranță îl primim drept neprețuit şi neaşteptat cadou, în preajma sărbătorilor de iarnă, prin apariția pe piața editorială românească a volumului **TEZAURUL DACIC DE LA SINAIA: LEGENDĂ SAU ADEVĂR OCULTAT**. A fost posibilă această apariție datorită ambițioasei edituri DACICA, cea care îşi propune să umple librăriile cu scrierile uitate despre daci, şi a unui jurnalist cu adevărat curajos, care, după ani buni de cercetare, reuşeşte să ne pună în față posibilitatea rescrierii istoriei noastre vechi. Cu siguranță că lucrarea jurnalistului Dumitru Manolache va da multe frisoane şi palpitații letargicilor cercetători şi istorici care consideră istoria ca fiind bătută în cuie. Care sunt ideile din această carte? Un tezaur dacic, câțiva martori, o decizie controversată, dezinformare şi ocultare – totul la curtea regelui Carol I. Şi, alături de toate astea, multe şi spectaculoase dezvăluiri, din care aflăm cum Lascăr Catargiu i-a dăruit regelui ilegal un tezaur ce aparținea statului român, cum A.D. Xenopol, Dimitrie Onciul sau Alexandru Odobescu au negat valoarea istorică a plăcilor, fără a le acorda un studiu aprofundat ştiințific. Mai aflăm că Regina Maria ştia de topirea tăbliților de aur, aflăm şi de ezitările fatale ale regelui în fața dilemei autenticității acestora. O istorie cutremurătoare, scoasă la lumină de un jurnalist tenace după doi ani de investigații, un set de întrebări care ar trebui să tulbure somnul istoricilor. Personajul principal: arhiva regilor daci scrisă pe plăci de aur, descoperită la Sinaia în ultimul sfert de veac 19, copiată în plumb înainte de a dispărea şi ajunsă în laboratoarele securității cu eticheta de „fals patriotic“, apoi ignorată de toată lumea. Până acum. De acum înainte, istoria s-ar putea rescrie.

Postfața cărții ne asigură că cei care vor citi această carte cu bună credință vor rămâne cu convingerea că istoria din manuale este doar o variantă între multe alte variante posibile. Căci dincolo de invidii, pasiuni şi orgolii, povestea acestui senzațional tezar dacic este o poveste dureroasă şi răscolitoare, o oglindă a societății noastre, năpădită de consumism, indiferentă la valorile sale spirituale, presărată cu o „inteligențe“ de mucava. O vindecare, dacă aceasta este posibilă, nu poate veni decât din partea celor ce caută adevărul dezinteresat, fără preconcepții şi cu fața la Dumnezeu, aşa cum a făcut-o Dumitru Manolache.

Civilizații antice ale Europei temperate

Iosif Vasile FERENCZ

Argument

Civilizația dacică, fără nicio îndoială a fost una remarcabilă, ca dovadă este şi interesul deosebit care i-a fost acordat, de către lumea ştiințifică şi de către publicul larg. Din păcate ea este cunoscută astăzi mai ales datorită descoperirilor arheologice, dar şi în acest fel a putut fi recuperat un mare volum de informații cu ajutorul cărora este posibilă reconstituirea într-o măsură oarecare, a vieții comunităților umane din acea perioadă.

O altă sursă de informații pentru înțelegerea vieții unei populații este dată de comparația cu viața altor populații contemporane. Din acest motiv, credem că este util să prezentăm în paginile acestei reviste, pe parcursul mai multor numere, una dintre civilizațiile contemporane, cu care dacii au intrat în contact în mai multe rânduri.

CELȚII (VI)

În paginile ultimelor două numere ne-am referit la unele evenimente consemnate de sursele istorice, pe care le consideram de o deosebită importanță pentru populațiile care au locuit în antichitate în teritoriile de la Dunăre mijlocie, ori s-au perindat prin aceste locuri. Campania Dunăreană a lui Alexandru, cu aspectele ei anecdotice constituie un reper cronologic şi istoric pentru acest areal. Cu acest prilej vom încerca să schițăm ansamblul general al teritoriilor aflate în Transdanubia şi în Austria orientală de astăzi, locuite de celți la începutul celei de a doua epoci a fierului.

După cum menționam într-unul din episoadele serialului nostru (IV), informațiile furnizate de descoperirile arheologice arată că încă din a doua jumătate a secolului al V-lea î. Chr. grupuri celtice originare din diferite regiuni, au avansat spre răsărit. În această etapă a colonizării au ocupat teritorii aflate la extremitatea estică a Munților Alpi, ajungând pe linia Dunării, precum şi la poalele Carpaților Mici. În acest fel, celții şi-au asigurat condițiile în vederea controlului asupra aşa-numitului „drum al chihlimbarului“ (care debuta în zona golfului Adriaticii, străbătea ținuturile aflate spre nord, prin zona est-alpină, apoi traversa Dunărea la vest de Bratislava şi ajungea până la Marea Baltică). Această rută comercială a fost după toate probabilitățile una dintre cele mai frecventate în pre- şi protoistorie.

Fig. 1. Fibulă de tip Münsingen, descoperită lângă Berna, în Elveția, după R. Şi V. Megaw.

Habitat, societate şi economie

În legătură cu primul val de colonişti celţi trebuie interpretate o serie de aşezări fortificate, cum este cea de la Sopron (în vestul Ungariei actuale), precum şi anumite necropole descoperite în jurul Vienei sau în sud-vestul Slovaciei (Bucany).

La începutul secolului al IV-lea d. Chr. înaintarea celţilor a continuat de-a lungul Dunării. Migraţia a fost contemporană sau a fost foarte apropiată în timp cu invazia din Italia. Anumite necropole care şi-au început existenţa la acea dată, marchează atât traseele urmate de contingentele de celţi, precum şi zona pe care au colonizat-o. Este vorba de cimitire precum cele descoperite la Ménföcsanak, Andráshida, Rezi – Rezicser etc. Spre jumătatea veacului menţionat partea de miazănoapte a teritoriilor aparţinând Transdanubiei maghiare (situate între lacul Balaton şi Dunăre) era deja ocupată.

Privind în ansamblu distribuţia formelor de podoabe semnificative pentru acele vremuri reiese cu claritate faptul că teritoriile aflate astăzi în Elveţia au jucat un rol esenţial în difuzarea lor, atât spre vest, cât şi în Europa centrală.

Între caracteristicile acestei etape generalizarea caracterului rural al civilizaţiei precum şi biritualismul expresiei funerare a civilizaţiei celtice sunt cele mai evidente, fiind una dintre consecinţele modificărilor din cadrul societăţii. Activitatea economică de bază este agricultura, orientată în direcţia exploatării resurselor locale.

Fig. 2. Cazanul descoperit la Duchcov, după E. Lessing.

Clasa militară

Era constituită dintr-o mică nobilime rurală de oameni liberi. Acestei structuri îi este caracteristică gruparea în confrerii militare inter-tribale. Aceste confrerii aveau probabil aspectul celor menționate de către Polibius (*Istorii*, II, 17) cu prilejul evocării *hetairiilor*, în cadrul cărora erau grupați celții imigrați în Italia, pomeniți de noi în numerele anterioare. Această capacitate de a se grupa în cadrul unor astfel de structuri militare, a unor elemente provenind din grupuri etnice diferite a constituit, după părerea istoricilor zilelor noastre, una dintre sursele dinamismului acelor elite militare. Această capacitate a făcut ca pe parcursul secolului al IV-lea î. Chr., în cea mai mare parte a continentului să fie generalizat tipul de cultură materială pe care suntem obișnuiți să o desemnăm după numele stațiunii elvețiene La Tène.

Cultura materială

În ceea ce privește ansamblul culturii materiale, momentul este marcat, de asemenea, de transformări care au putut să fie observate în urma cercetărilor arheologice. Această perioadă este considerată ca fiind una decisivă pentru uniformizarea formelor unor obiecte din perioada anterioară și care de acum înainte vor căpăta un aspect „standardizat", ca expresie a funcționării unor ateliere capabile să realizeze serii întregi de piese. Inventarele funerare, așa cum sunt ele cunoscute astăzi, exprimă cu pregnanță distincția între clasa militară și ceilalți.

Pentru elitele militare panoplia cuprinzând armamentul specific se va compune începând de acum dintr-o spadă cu lama dreaptă a cărei lungime se va stabiliza la cca. 60 cm. În cazuri excepționale, în mormintele unor indivizi aparținând acestei categorii sociale se regăsește casca (coiful), sau garniturile metalice ale unui scut confecționat din lemn. Alături de aceste piese caracteristice mai erau folosite și ca atare se regăsesc în cadrul mobilierului funerar vârfuri de lance (într-unul sau mai multe exemplare) și cuțite mari de luptă. Nu lipsesc nici mormintele care conțin numai spada, un vârf de lance sau, mai rar, doar cuțitul de luptă. Aceste complexe au fost interpretate ca aparținând unor indivizi aflați pe o poziție inferioară în cadrul clasei luptătorilor.

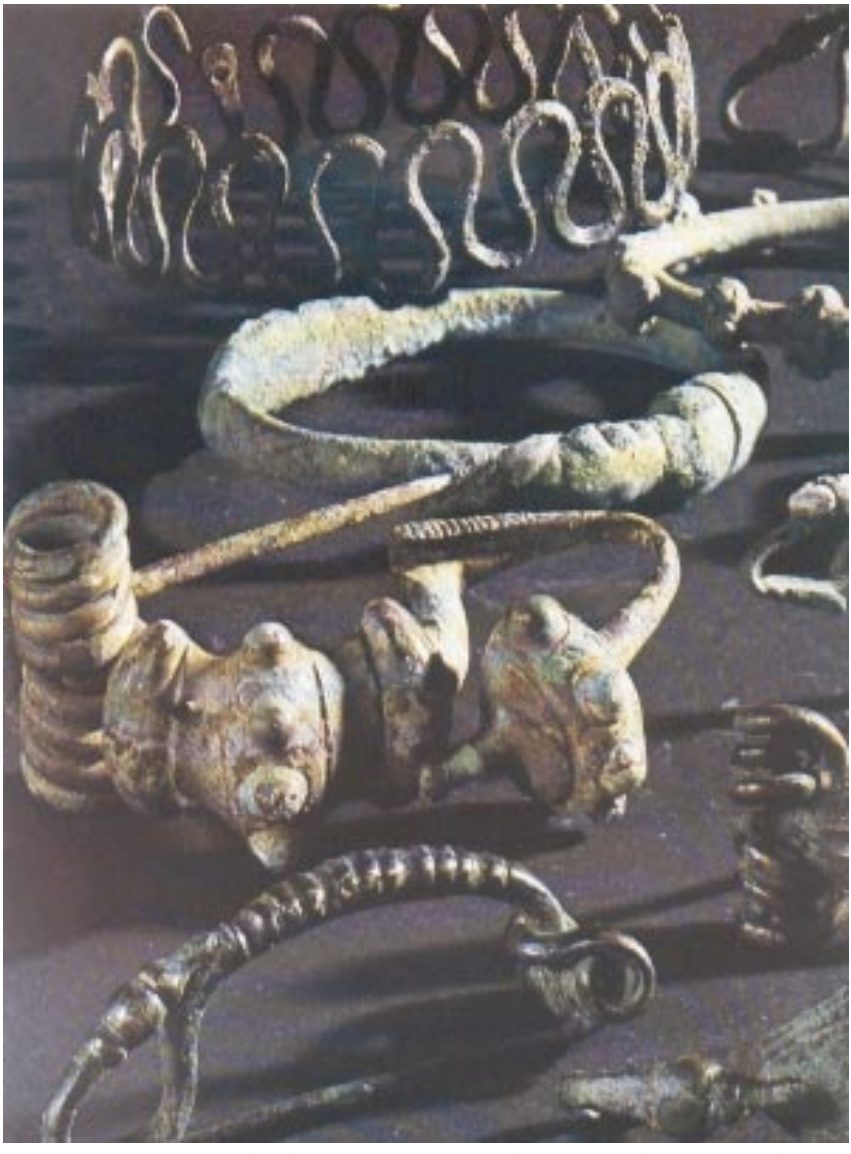

Fig. 3. Piese de podoabă și vestimentație descoperite în cazanul de la Duchcov, după E. Lessing.

Elementul distinctiv pentru elitele feminine este reprezentat de prezența garniturii complete de podoabe specifică pentru acea zonă. Însă nu sunt puține complexele funerare în cadrul cărora se regăsesc numai anumite piese de podoabă sau cu rol în vestimentație.

În ceea ce privește costumul, trebuie remarcată apariția unor noi tipuri de agrafe (fibule). Pieselor ornamentate cu reprezentări

zoomorfe stilizate, caracteristice etapei anterioare, li se adaugă forme noi. În general, s-a putut constata că două tipuri de fibule care caracterizează această perioadă au fost apreciate în mod deosebit şi ca atare s-au răspândit pe o arie vastă.

Dintre ele, acelea a căror formă este alungită în comparaţie cu cele utilizate până în acel moment au fost denumite de către arheologi: *de tip Münsingen*, după numele unei necropole plane cercetate în apropiere de Berna. Între particularităţile care le caracterizează se numără piciorul realizat în formă de disc şi ornamentat cu coral (Fig. 1).

Un alt tip de fibulă apreciată de celţii acestei etape este cea numită *de tip Dux*, a cărui picior îndoit este ornamentat cu una sau mai multe sfere (Fig. 2). Denumirea acestui tip de obiect de vestimentaţie este legată de o descoperire arheologică de mare importanţă. Este vorba despre cazanul de bronz descoperit în falia unui izvor termal, la Duchcov, în nord-vestul Bohemiei (Fig. 3 – 4).

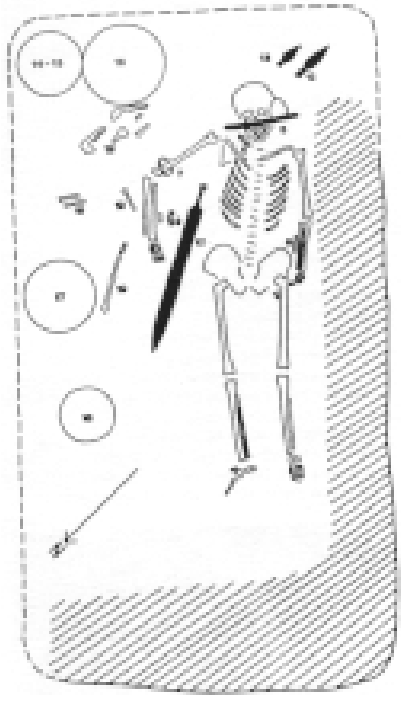

Fig. 4. Mormânt de bărbat din necropola de la Ménföcsanak, după A. Uzsoki.

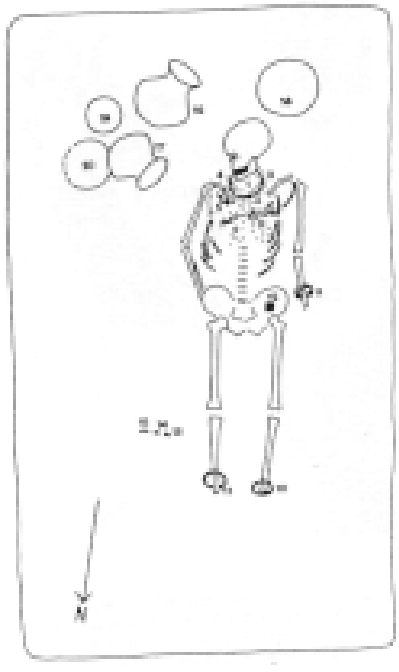

Fig. 5. Mormânt de femeie din necropola de la Ménföcsanak, după A. Uzsoki.

Metalul comun (bronzul şi fierul) este cel utilizat pentru realizarea podoabelor în timp ce obiecte confecţionate din metale preţioase nu apar decât sporadic. Însă chiar şi aşa, meşteşugul lucrării unor astfel de obiecte tinde să se transforme în artă. Acesta fiind şi subiectul pe care ne propunem să îl abordăm în numărul viitor.

O „DACOMANĂ“ LA CURTEA REGELUI VULPE

(o parte din istoria neromanțată a plăcuțelor de plumb de la Sinaia)

*Pe **Aurora Peţan** am cunoscut-o, în treacăt, la o bere cu alţi prieteni, când pregăteam congresul de dacologie din anul 2004. Auzisem de ea, că este o pasionată cercetătoare lingvistă şi că una din ţintele ei erau plăcuţele de plumb de la Sinaia. I-am urmărit de la mare distanţă, insistent, traseul profesional al ultimilor ani, descoperind în ea nu numai un dăruit al studiului lingvisticii, dar şi un erudit, în adevăratul sens al cuvântului. Am reîntâlnit-o după doi ani, la Sarmisegetusa Regia, când cerceta aşezarea sanctuarelor, comparându-le cu imaginile de pe plăcuţele de plumb. Şi cum o aşa ocazie nu se ratează, din vorbă în vorbă am convins-o să acorde un interviu publicaţiei noastre. Lucruri greu de bănuit, surprinzătoare de-a dreptul, apar în cele spuse cu onestitate, dar şi cu mult curaj, de interlocutoarea **Daciei Magazin**.*

Vladimir BRILINSKY

Cum a început aventura plăcuţelor de plumb de la Sinaia? Care a fost resortul care v-a mânat la a vă ocupa de o problemă pe cât de controversată, pe atât de spinoasă şi delicată ca aceasta?

Despre plăcile de plumb am aflat într-o dimineaţă ploioasă de octombrie, în anul 2003. Participam la una din şedinţele bisăptămânale ale colectivului care elabora Dicţionarul Etimologic al Limbii Române în cadrul Institutului de Lingvistică din Bucureşti. Ne aflam la litera A a dicţionarului, după 6 ani de muncă (între timp am auzit că au ajuns la litera B). Coordonatorul proiectului, academicianul Marius Sala, avea la el cartea domnului Dan Romalo, care abia apăruse, dar nu se difuza în nicio librărie. O primise de la soţia domnului Romalo, doamna profesor universitar Valeria Guţu-Romalo, care coordona, la vremea aceea, un proiect prioritar al institutului, noua Gramatică a Academiei. Am luat imediat cartea de la şeful meu şi am răsfoit-o, apoi am ascuns-o sub foile pe care aveam planul de discuţii din şedinţă şi am tras cu ochiul timp de două ore la fotografiile din carte.

Cartea a rămas la mine timp de o lună, până l-am cunoscut personal pe autorul ei şi am primit un exemplar cu dedicaţie. Nu cred că am mai avut vreo noapte liniştită de atunci şi până la sesiunea de comunicări a institutului, care era la începutul lui noiembrie. Am reuşit să îmi fac o idee cu privire la acest subiect în intervalul de o lună şi să mă prezint la sesiunea de comunicări cu un text în care arătam despre ce e vorba, care sunt argumentele domnului Romalo în favoarea autenticităţii şi unele chestiuni de limbă. Reacţiile au fost împărţite între scepticism şi curiozitate. Nu ştiu dacă am convins pe cineva cu acea comunicare, dar mi-a ajuns ca să-mi dau seama că, cel puţin în institut, mă aştepta singurătatea. Speram să stârnesc interesul unor colegi, să formăm o echipă, să studiem, să vedem ce e cu plăcile astea inscripţionate. N-am reuşit. Unii mă sfătuiau să fac analize cu carbon radioactiv, ca să mă lămuresc dacă sunt autentice sau nu. De parcă vechimea plumbului poate fi determinată cu C14! Alţii m-au sfătuit să nu mă bag într-un subiect atât de controversat, că mă compromit. Puţini au fost cei care şi-au manifestat, timid, curiozitatea, punându-mi câteva întrebări, dar s-au limitat la atât.

Şeful meu, directorul institutului, s-a manifestat însă interesat de subiect, cred că în mare măsură stimulat de opinia colegului şi prietenului său, lingvistul Andrei Avram care văzuse cartea şi se declarase uimit şi în acelaşi timp încrezător în valoarea subiectului. Astfel am obţinut promisiunea organizării unei conferinţe la Academia Română, în anul următor, în iunie 2004.

Pe cât de mare era surpriza descoperirii acestor plăcuţe pentru dumneavoastră, pe atât de mare a fost pentru cei care doreau ca istoria plăcuţelor să se sfârşească în subsolurile Institutului de Arheologie sau poate undeva peste graniţă, acolo unde ele ar fi putut fi vândute. În ce atmosferă aţi pregătit şi susţinut această conferinţă?

Între timp l-am cunoscut pe domnul Dan Romalo, o prezenţă fermecătoare, un boier adevărat, care m-a încurajat mult şi, într-un fel, mi-a predat ştafeta. La cei peste 80 de ani ai săi, dorea să vadă închegându-se o echipă care să cerceteze mai departe ce începuse el acum mulţi ani. Am ajuns, datorită lui, să-l cunosc pe domnul Alexandru Suceveanu, pe atunci director adjunct la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan“ din Bucureşti, şeful şantierului arheologic de la Histria, un personaj pitoresc şi plin de umor, care mi-a făcut impresia unui om sincer. El semnase prefaţa cărţii lui Romalo, m-a încurajat în această cercetare şi mi-a facilitat accesul la piese, pe care le-am şi fotografiat. M-am apucat să le studiez sistematic, să le transcriu, pregătind conferinţa de la Academie, care urma să se desfăşoare în data de 4 iunie. Atmosfera în jurul subiectului era relativ neutră, probabil din lipsă de informare. Lumea aştepta informaţii.

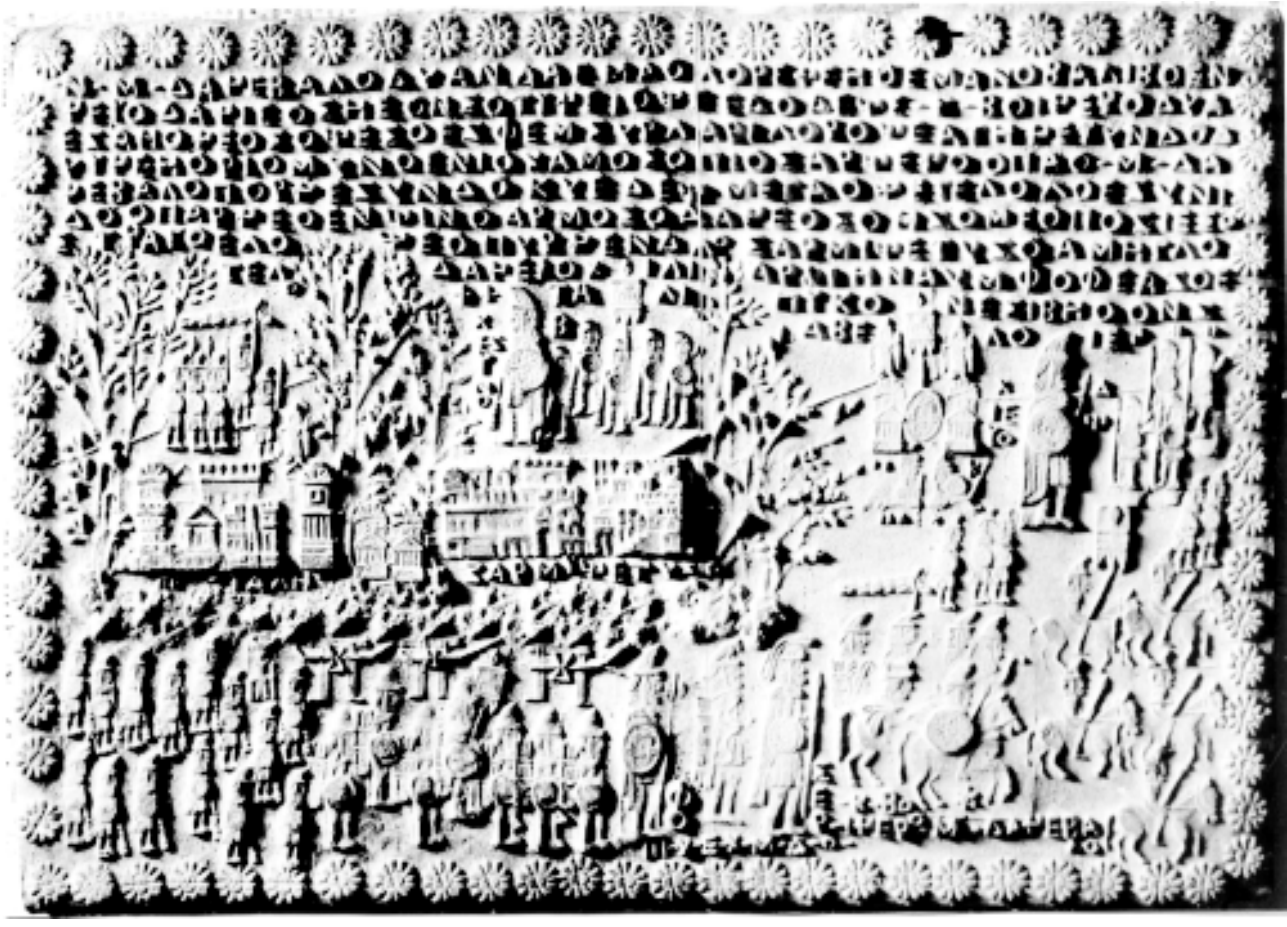

Nu ştiam ce mă aştepta, nu bănuiam cât de întunecate urmau să fie reacţiile celor mai mulţi colegi. După ce am pus afişele pentru conferinţă, am fost convocată de către directorul Institutului de Arheologie, academicianul Alexandru Vulpe, cu care încă nu mă întâlnisem niciodată până atunci. Am intrat în biroul său, împreună cu domnul Suceveanu. În loc de un salut sau de o mână întinsă, am fost întâmpinată cu un ropot de cuvinte acuzatoare, pe un ton foarte ridicat: „Doamnă, ne faceţi mari probleme! Cum îndrăzniţi să faceţi această conferinţă??!!“ La început nu am reuşit să pricep la ce se referă, care sunt problemele cu pricina. Apoi am primit lămuriri: că le fac un mare deserviciu că popularizez „falsurile“ astea, că îi oblig să aibă o poziţie într-un subiect atât de mărunt, când ei (adică institutul) au alte treburi mult mai importante de făcut, că îi stârnesc pe dacomani, dându-le apă la moară, că această conferinţă nu este oportună, nu ar trebui să aibă loc etc. Şi încheia cu recomandarea (făcută cu faţa roşie ca sfecla şi pe un ton destul de ameninţător) ca nici măcar să nu sugerez că ar putea fi autentice aceste plăci. Aceasta era abordarea „ştiinţifică“ a academicianului.

I-am replicat că nu văd de ce le-aş crea probleme că, dacă tot sunt falsuri, n-au de ce să se agite, că tocmai autenticitatea plăcilor o voi clama în conferinţă şi că această conferinţă va avea loc, indiferent ce se va întâmpla. Domnul Suceveanu a fost un fel de paratrăsnet în acea întâlnire, ridicând şi el tonul la şeful său pe care l-a certat că îşi permite să mă trateze astfel. Conferinţa a avut loc, evident. Tensiunea în care s-au derulat evenimentele în acele zile este greu de descris. După încercarea de intimidare a lui Vulpe, am primit, seara, un telefon, acasă, de la profesorul Dan Sluşanschi de la catedra de limbi clasice, fost profesor al meu, cu care mi-am făcut chiar lucrarea de diplomă pe tema inscripţiei tracice de pe inelul de aur de la Sucidava. Îmi reproşa pe un ton foarte arţăgos că nu l-am consultat înainte să mă bag în povestea asta, că eu ştiam că el e mare „descifrator“ şi m-ar fi convins repede că e vorba de un „fals“. I-am răspuns că socotesc că am ajuns la o anume maturitate ştiinţifică şi pot să decid singură.

Cu două zile înainte de conferinţă, l-am cunoscut pe domnul doctor Napoleon Săvescu, venit în ţară ca să organizeze Congresul anual de Dacologie. Tot atunci, în acelaşi context, am cunoscut-o pe Luiza Jugănaru, de la asociaţia Dacia Nemuritoare. Şi tot atunci, pe Iuliana Olăraşu, care pe atunci lucra în presă. Această conjunctură a răsturnat sorţii conferinţei care se anunţase una destul de obişnuită. Conferinţele Academiei, care se ţin de două ori pe lună, beneficiază de un număr extrem de redus de auditori – uneori mai puţin de 10. Formatul lor interzice orice discuţie după încheierea prelegerii de 50 de minute iar sala în care se desfăşoară de obicei este o sală de 30 de locuri. Cum Luiza anunţase conferinţa în grupul numeros pe care îl coordonează, domnul Săvescu publicase pe internet imaginile plăcilor, stârnind interesul multora, iar Iuliana era hotărâtă să aducă toată presa, am

prevăzut că numărul auditorilor va fi mult mai mare decât cel la care mă aşteptam. Am cerut imediat aprobare pentru amfiteatrul Mircea Eliade al Academiei. Am insistat la şeful meu că va fi multă lume, căci conferinţa e publică şi nimănui nu i se poate interzice accesul; el i-a cerut lui Eugen Simion, pe atunci preşedintele Academiei, o sală mai mare, dar răspunsul a fost negativ.

Era o după-amiază caldă de iunie. Iuliana făcuse comunicate de presă toată noaptea, trimisese faxuri şi email-uri la redacţii de ziare şi televiziuni. La începerea conferinţei, pe la 6 seara, erau cam două sute de persoane. Cred că au intrat vreo sută în sala aceea mică, unii stăteau direct pe jos. Restul au rămas afară sau au plecat. Cum aproape nimeni nu cunoştea formatul conferinţei, care nu permitea discuţii şi întrebări, s-a produs multă nemulţumire, lumea a protestat. Vina a căzut pe acelaşi Marius Sala, care nu putea face nimic în această situaţie. La jurnalul de seară au apărut primele relatări la câteva posturi de televiziune, iar a doua zi au continuat ziarele centrale. Subiectul devenise cunoscut. A urmat Congresul de Dacologie, unde subiectul a fost abordat de câteva persoane iar domnul Săvescu a prezentat şi el problema plăcilor de plumb la unele posturi TV. Mă aşteptam acum la reacţii oficiale, la intervenţii de un fel sau altul pentru protejarea şi studierea pieselor, care zăceau în condiţii jalnice, într-un subsol al Institutului de Arheologie, neinventariate (ca şi astăzi, dealtfel). Dar mă înşelam.

Am înţeles că deranjul a fost mare în lumea academică, unii letargici fiind treziţi brusc din eterna lor visare. Care au fost ecourile acestei conferinţe ?

Dr. Aurora Peţan şi preţioasele placuţe

La scurtă vreme după conferinţă, am avut o discuţie cu directorului institutului în care lucram, academicianul Marius Sala. Mi-a spus că a înghiţit destule „gogoşi“ din pricina conferinţei mele; i s-a spus – de către alţi colegi academicieni – că nu ar fi trebuit să o lase să se desfăşoare. (Am auzit ulterior că şi Eugen Simion l-ar fi sunat, reproşându-i că „s-a apucat de daci“ în institut). Până aici a mers interesul său pentru acest subiect. Speriat de reacţiile negative, mi-a retras sprijinul. I-am propus la un moment dat să includă în planul de cercetare o temă legată de aceste inscripţii, dar m-a refuzat, convins fiind că Academia nu va accepta aşa ceva. M-a atenţionat să am grijă să nu mă compromit. Dar, în opinia mea, nu există compromis mai mare decât acela de a sta deoparte, cu mâinile-n sân. La scurtă vreme, în revista „Academica“ a Academiei Române, a apărut un articol scris de numismatul academician Constantin Preda şi intitulat „De la tracomanie la dacomanie“, în care autorul aborda problema plăcilor de plumb, nişte „falsuri“ turnate, după părerea sa, undeva la marginea Bucureştiului. Cita greşit nişte informaţii din cartea domnului Romalo, pe care în mod sigur nu a citit-o, şi deplângea „infiltrarea“ unor astfel de manifestări dacomane chiar în institutul Academiei, pomenind conferinţa ţinută de mine. Apoi a venit vara, vacanţele, după aceea alegerile (eram în 2004), şi lumea a uitat treptat de aceste enigmatice inscripţii. Eu continuam să le studiez singură, fără niciun sprijin, în afara celui moral acordat de familia Romalo şi de câţiva prieteni.

Şi aşa s-a aşternut tăcerea peste aceste plăcuţe? Cunoaştem că s-au mai făcut valuri de atunci în această privinţă, iar controversele s-au ţinut lanţ.

Următoarea „ieşire la rampă“ a plăcilor de plumb s-a datorat revistei „Formula As“. Jurnalistul Horia Ţurcanu a scris un reportaj de impact, publicat în ianuarie 2005, în care erau intervievaţi şi cei doi directori ai Institutului de Arheologie, Al. Vulpe şi Al. Suceveanu. Domnul Suceveanu

continua să susțină necesitatea studierii plăcilor, indiferent de rezultate, în vreme ce domnul Vulpe mă cam trimitea la cratiță, spunând că „doamna Peţan să se ocupe de lucrurile la care se pricepe“. Era, în vorbele lui, pe care avea să le repete şi cu altă ocazie, un inconfort dat de pregătirea mea de lingvistă căci, în viziunea sa, nu aveam ce căuta în ograda arheologilor. Fiecare cu ograda lui, de colaborare sau interdisciplinaritate nici nu putea fi vorba. Totuşi, ca licențiată şi cu master în limbi clasice (latină-greacă veche), eram cât se poate de îndreptățită să mă ocup de inscripții într-o limbă enigmatică. Reportajul a apărut exact în ziua în care eu țineam cea de-a doua conferință, de data aceasta la Facultatea de Istorie. Era într-o zi de sâmbătă, o dimineață de iarnă nefiresc de caldă, pe 8 ianuarie 2005. La conferința din 2004 cunoscusem un arheolog de la Muzeul Național, care a fost intrigat de subiect. La propunerea lui, domnul profesor Mircea Babeş a acceptat ca eu să țin o comunicare la seminarul de arheologie pe care îl conducea. De data aceasta, accesul presei şi al amatorilor a fost interzis (organizatorii se temeau de posibila intervenție a unor „dacomani“, cu care considerau că nu se poate dialoga); au putut lua parte numai profesori, studenți şi câțiva invitați. Comunicarea era urmată de întrebări şi discuții. Şi de data aceasta, cel mai înverşunat împotriva acestor misterioase plăci de plumb a fost academicianul Al. Vulpe. El a fost primul care a luat cuvântul, şi-a expus cele câteva argumente, pe care deja le cunoşteam, apoi a plecat acasă, căci era aşteptat la masă. N-am avut ocazia să-i răspund. I-a răspuns însă doamna Zoe Petre, a cărei atitudine echilibrată m-a surprins, deoarece ştiam că are o anume antipatie față de subiectul „daci“. Am asistat la o „punere la punct“ atât a lui Al. Vulpe, cât şi a domnului Babeş şi a lui M. Ciho, orientalist, de către imprevizibila doamnă Petre. Lăsând la o parte atmosfera de patriarhat care se resimțea (eram o femeie al cărei loc era „la cratiță“, în confruntare cu aprigii arheologi şi istorici, toți bărbați), am resimțit intervenția doamnei Petre ca pe o veritabilă gură de aer, datorită bunului simț şi raționalului din ideile sale. Când domnul Babeş a venit cu „argumentul“ că autorul plăcilor a copiat de pe Columna lui Traian reprezentarea steagului dacic, doamna Petre i-a replicat imediat că puteau fi ambele reprezentări, atât cea de pe columnă cât şi cea de pe plăci, inspirate din realitate. Când domnul Vulpe a spus că, după el, e vorba de un falsificator care nici măcar nu trebuia să fie prea cult, ci putea şti doar două boabe de latină şi greacă, doamna Petre a contrabalansat că, din contră, trebuie să fi fost un geniu, un al doilea Leonardo da Vinci. Şi au ținut-o tot aşa... La sfârşitul comunicării, Zoe Petre m-a luat de-o parte şi m-a încurajat să scriu, să public. Mi-a mai spus un lucru pe care-l ştiam, dar nu mă aşteptam să îl aud chiar de la ea: faptul că reticența, antipatia istoricilor față de subiectul „daci“ reprezintă o reacție la exagerările din vremea comuniştilor şi că trebuie să înțeleg aceste reacții şi să trec peste ele.

I-am dat nota 10.

Anul 2005 a fost anul „ieşirii“ plăcilor de plumb în presa străină, printr-un articol pe care l-am publicat în revista britanică „Antiquity“ (în varianta online) şi printr-un amplu interviu în revista italiană „Hera“. Presa românească a reluat subiectul prin intervențiile jurnalistului Dumitru Manolache, care a publicat un amplu reportaj pe prima pagină în „Gardianul“, în cinci numere consecutive. La Institutul de Lingvistică eram privită tot mai chiorâş de şefi şi de colegi, deja mi se dusese vestea de „dacomană“. În acelaşi an, am pregătit cea de-a doua ediție a cărții domnului Romalo. Prima apăruse pe cheltuiala autorului, într-un tiraj de 70 de exemplare, şi fusese făcută cadou celor posibil interesați. La conferința din 2004 a fost şi directoarea Editurii Alcor, Corina Firuță, care a inițiat imediat proiectul celei de-a doua ediții, care urma să cuprindă şi un amplu studiu istoric şi filologic semnat de mine. Volumul a apărut în vara anului 2005, iar în 2006 a primit marele premiu al Asociației Române pentru Patrimoniu. Între timp, despre plăcile de plumb s-a mai vorbit la unele posturi de televiziune, prin eternul Al. Vulpe, secondat de profesorul Dan Sluşanschi. Din punctul lor de vedere, e vorba de nişte texte scrise în limba „păsărească“ de un nebun care nu voia să demonstreze nimic. Nu au arătat telespectatorilor nicio imagine, nu au spus care e numărul acestor plăci (una e să vorbeşti de trei piese, alta e să vorbeşti de o sută); într-un cuvânt, i-au dezinformat pe telespectatori. Şi când un academician îți spune că nu merită studiate pentru că sunt sigur falsuri (le-a studiat el câteva ore într-o după-amiază şi şi-a dat seama!!!), nu mai ai dreptul să replici. Eu am replicat în postfața celei de-a doua ediții a cărții domnului Romalo. Un punct câştigat în această bătălie a fost, totuşi, emisiunea *Dialoguri despre trecut*, moderată de academicianul Constantin Bălăceanu-Stolnici. O ediție din martie 2006 a fost dedicată tăbliților de plumb iar eu am fost invitată. Gazda a pledat cu convingere în favoarea autenticității lor, invocând numeroase argumente, spre deosebire de colegul său, Neagu Djuvara, care s-a dovedit neinformat şi a desființat subiectul în emisiunea sa la care i-a avut ca invitați pe Al. Vulpe şi Dan Sluşanschi.

Tensiunile au început să crească în institut unde, din 2005, eu făceam parte din colectivul de redacție al primului volum al unui tratat de istoria limbii române. Fiind latinistă, mi-a revenit capitolul despre romanizare. M-am izbit, evident, de problemele spinoase ale argumentării romanizării, dar mi s-a spus că nu avem de ce să discutăm astfel de lucruri: romanizarea s-a produs în mod cert, nu mai contează cum. Apoi a venit problema dacilor liberi: pe ei cine i-a romanizat? Răspuns: trecem peste dacii liberi. Începusem să fiu incomodă iar eu, la rândul meu, nu mă mai simțeam bine în institut. A venit apoi susținerea tezei de doctorat, în mai 2006, care m-a lămurit, în sfârşit, de care pare a baricadei mă aflam. Teza era, culmea, în domeniul lingvisticii romanice, dar discutam despre concordanțe nelatineşti dintre română şi alte limbi romanice: adică româna are în comun multe lucruri cu „surorile“ ei, lucruri care nu provin de la „mamă“, ci sunt

mult mai vechi, dintr-un substrat prelatin. Spinoasă problemă şi care s-a soldat cu calificarea mea, în public, la susţinerea tezei, drept „substratomană“, „cercetătoare deformată de pasiunea pentru straturile tulburi“, „fumuri substratologice născute din tăblițe preistorice“ etc. De către cine? De către şefa mea directă, directoarea adjunctă a institutului şi şefa sectorului de romanistică, Ioana Vintilă-Rădulescu. Conducătorul de doctorat, Marius Sala, care declarase, la presusţinere, că teza mea este „cea mai gândită“ teză din cariera lui, a retractat la susţinerea finală, speriat probabil de virulenţa atacurilor directoarei adjuncte, mâna sa dreaptă. Nu făcea decât să-şi reconfirme laşitatea, obedienţa şi conformismul. Mi-am luat titlul şi mi-am dat demisia căci, fiind o cercetătoare „deformată“, nu mai aveam ce căuta într-un institut al Academiei.

Să înțeleg că aici se oprește povestea ultimilor 3 ani a plăcuțelor, poveste la care ați fost martor insistent și încăpățânat. Ce urmează mai departe?

Acum continui cercetările, tot pe cont propriu, ca şi până acum. Am înființat o editură, „Dacica“, şi voi edita lucrări de istorie şi filologie, în special lucrări curajoase, care vin cu descoperiri şi reinterpretări. Prima carte, care va apărea până la sfârşitul anului, va fi chiar despre tăbliţele de plumb şi e semnată de jurnalistul Dumitru Manolache. Am înțeles, după opt ani de muncă într-un institut al Academiei şi după aventurile provocate de studierea inscripțiilor pe plumb, că adevărata cercetare nu o fac academicienii. Ei se luptă (cei mai mulți, nu toți) pentru titluri, glorie, călătorii în străinătate şi mese scumpe. Pentru ei, cercetarea e o meserie ca oricare alta. Dar cercetarea adevărată o fac cei pasionați, numai cei pasionați, cei care iubesc istoria, cei care iubesc adevărul, iar aceştia nu au timp de dat din coate ca să ajungă în posturi înalte – pe ei îi prind bolile şi bătrânețea în biblioteci, între manuscrise, nu sub reflectoare. Am visat la o punte de legătură între „savanții“ academicieni şi „diletanții dacomani“, dar am fost idealistă. Nu se doreşte comunicarea. Cei din urmă sunt considerați nişte oameni iraționali, aproape nebuni, de către cei dintâi, şi nu li se acordă nicio şansă. Eu nu mă aştept prea curând la o deschidere din partea „oficialilor“: există o doză enormă de inerție, de închistare, de teamă – teama de a nu li se dărâma teoriile pe care le-au clădit timp de-o viață, teama de a nu le lua alții locul, teama de schimbare, disperarea de a avea dreptate. Dacologia nu există ca ştiință: istoricii vorbesc despre daci în cadrul epocii fierului, lingviştii vorbesc de limba dacă doar când vorbesc de indo-europenistică sau de istoria limbii române, nu există comunicare între specialiştii din diverse ramuri, lingviştii şi istoricii sunt două specii de pe planete diferite, dacologia este o ştiință inexistentă şi indezirabilă, iar toți cei care vor să se ocupe de daci sunt catalogați drept „dacomani“. Cred că numai organizațiile sau institutele de cercetare independente ar putea ajunge, într-o bună zi, să facă ceea ce institutele statului refuză: să reinventeze dacologia şi să le redea dacilor dreptul la istorie.

O să încheiem discuția noastră cu o întrebare pe care şi-o pune multă lume, mai ales din rândul celor pasionați de trecutul, prezentul, dar mai ales viitorul acestor plăcuțe. De ce nu ați tradus aceste plăcuțe, dată fiind calificarea pe care o aveți, fiind specializată în latină şi greacă veche?

Am să spun, cu riscul de a îi supăra pe unii, că cu cât ştii mai multe, cu atât lucrurile se complică. Pentru cei fără o pregătire adecvată, e foarte simplu să traducă. Fiecare vede în textele acestea ceea ce îi permite propriul orizont lingvistic să vadă. Cu cât acest orizont de cunoştințe este mai larg, cu atât este mai greu să te lansezi în traduceri şi interpretări, pentru că îți dai seama de complexitatea acestei limbi. Din perspectiva mea de lingvist, nu poți traduce aceste texte înainte să ajungi să înțelegi cum funcționează această limbă din tăblițe. Este ca şi cum te-ai apuca să traduci un text dintr-o limbă foarte exotică, să zicem din vreo insulă a Oceanului Pacific, fără niciun dicționar şi fără nicio gramatică. Ce fac eu de trei ani încoace este să studiez această limbă. Evident că, în paralel, mai şi traduc unele pasaje, pe măsură ce înțeleg anumite mecanisme gramaticale şi semantice. Dar eu consider că unica direcție de cercetare valabilă este aceasta: întâi trebuie studiată limba şi abia apoi trebuie să ne lansăm în traduceri. Iar limba nu poate fi cercetată decât prin metoda combinatorie, a contextelor, a distribuției. Eu cred că vor trece nişte ani, n-aş putea să prevăd câți, până vom ajunge să avem acea gramatică şi acel dicționar fără de care nu se poate face nicio traducere plauzibilă din punct de vedere ştiințific.

Geto-dacii și Tabula Peutingeriană

Prof. Timotei URSU

Un documentat şi merituos articol al dl. Lucian Costi, publicat în numerele 36–37/ 2006 al revistei DACIA MAGAZIN, este un excelent răspuns indirect penibilului articol publicat în urmă cu un an, în "FLACARA LUI PĂUNESCU", de cunoscutul dramaturg şi ignorant Paul Everac. Pentru că mârşăviile nu trebuie uitate cu una, cu două, citez din caracterizarea plină de ifos făcută Daciei de fostul scrib comunist, aşa cum i-a rămas aceluia – definitiv! – în amintire de pe vremea şcolii primare:

(ce "găseau" aici Romanii lui Traian, la invadarea Daciei): "Tăblițele de la Tărtăria, vase şi cioburi cât de cât înflorate, dar nicio aşezare epatantă, câteva cetăți pe creste de dealuri, pilonii retezați (?!) ai unor sanctuare de rit necunoscut, un zeu a cărui doctrină se lasă mai mult ghicită, niciun oraş, niciun teatru (?!), nicio lege, nicio urbe sau, mă rog, câteva la modul rudimentar, nicio limbă inscripționată… (etc.)"

Evident, nu e mai puțin flagrantă lipsa de informație a acestui pretins intelectual român, decât perversitatea editorului care l-a publicat, făcându-l de râsul târgului. Dar în ceea ce priveşte "ce găseau romanii" pe teritoriul geto-dacic, teritoriu cuprinzând ambele maluri ale cursului mediu (Pannonic) şi inferior (Moesiac) al Dunării, încă plutesc vagi nori ai necunoaşterii în conştiința marelui public, hrănită decenii după decenii cu *informația* – validată, o, doamne! de atâtea nume de academicieni şi universitari! – că strămoşii noştri locuiau "*cel mult pe teritoriul actual al României*", ba chiar mai puțin: "*…aninați de munții lor*" – cum a fost tradus părtinitor Florus! – creându-se în mintea unora imaginea (vezi consilierii actualului Minister al Culturii şi Cultelor din România!) că Dacia ar fi însemnat doar părticica de pământ geto-dac controlată temporar şi "civilizată" (citiți: exploatată) de legionarii romani ai lui Traian, Hadrian şi urmaşii…

Pertinenta analiză pe care dl. Lucian Costi o propune referitor la cartografierea zonei de către Ptolemaeus, argumentul extrem de convingător că acesta – realizându-şi harta în plină ocupație a Daciei – în secolul II e.n. – nu denumeşte DACIA doar fragmentul "roman", aşa-zisa Dacie Felix, cum ne-am fi aşteptat, ci o semnificativă *largă zonă cuprinsă între Tisa, Dunăre şi Nistru* (vezi reconfirmarea acestei largi întinderi, patru secole mai târziu, de către Iordanes!), mai mult chiar: că "DACIA" însăşi nu era decât *o parte* a teritoriului neamului daco-getic poate fi argumentată şi cu analiza "geografică şi filologică" a importantului document antic "TABULA PEUTINGERIANA". (În momentul trimiterii la tipar a acestui articol nu ştiu dacă – în continuarea articolului său – dl. Lucian Costi se va referi şi la această "hartă" faimoasă, dar presupun că unele informații, chiar repetate, nu pot fi de prisos).

"Tabula Peutingeriana" nu este, propriu-zis, o hartă – în accepțiunea modernă a noțiunii – ci o "schiță a drumurilor" prin Imperiul Roman din secolele III-IV e.n. *Harta* nu reprezintă întinderile corecte ale formelor de relief, raportate la " meridiane şi paralele", ci doar o poziționare schematică a drumurilor, mai ales VEST – EST, a înşiruirii localităților *mai importante,* o notare a principalelor râuri, munți şi mări, toate acestea pe un manuscris "sul", cu o lungime de aproape 7 metri, o copie mănăstirească din secolul al XIII-lea după un original din secolele III-IV, care nu s-a păstrat sau încă nu a fost depistat. Furată din mănăstirea din Comar (din Sudul Germaniei), "Tabula" a fost dăruită, în secolul al XVI-lea, unui consilier al prințului Eugen de Savoya, *Konrad Peutinger*. Ulterior, salvată şi preluând numele proprietarului, copia a fost despărțită în mai multe fragmente iar astăzi este păstrată, cu deosebită grijă, la Biblioteca Augustana din Viena (vezi, pe Internet: WIKIPEDIA, *Tabula Peutingeriana, sau*: *www.ft-augsburg.de/-harsh/Cronologia/tabula* etc.)

Din punctul nostru de vedere, sunt importante mai ales segmentele VII şi VIII, care "proiectează" drumurile romane pe cursul Dunării, din Pannonia până la Marea Neagră. Sunt numite acolo cele mai importante localități de pe parcurs, atât din Nordul cât şi din Sudul Dunării. Este de semnalat faptul că în spațiul de locuire geto-dacică din secolele II, III şi IV e.n. – adică cel considerat a fi fost cuprins între Nistru, Marea Neagră, Balcani, Nordul actualei Transilvanii, zona Tisei şi cursul "illir" al Dunării (Pannonia) – itinerariul roman

notează, la *Nordul Dunării*: 38 de cetăți, dave şi localități *importante*, vrednice a fi consemnate, şi aproape 50 la Sudul Dunării (şi ne referim, în cazul acestora din urmă, la numiri fără "rezonanță latină" sau cu o extrem de probabilă "corespondență proto-romană" – ceea ce ar putea constitui o serioasă suplimentare pentru analiza semantică contemporană).

Între numeroasele localități de la Nordul Dunării (şi pe care, cu evidență, nu le-au întemeiat romanii, ci – în vestul Transilvaniei – *doar le-au ocupat temporar*, eventual amplificându-le militar şi comercial, dar foarte rar modificându-le numele originar!) se numără binecunoscutele *Sarmisegetuza* (notată în Tabula: "*Sarmategte*"), *Arcidava*, *Berzovia*, *Tierna* (Tsierna), *Germihera* (Germisara), *Blandiana, Brucla, Salmis, Potavissa* (Potaisa), *Napoca, Largiana, Porolisso* (Porollisum); de asemenea: *Burridava, Drubetis, Amutria, Pelendava, Romula, Arcidava, Rusidava etc.* În Sudul Dunării, începând dinspre actuala Dobrogea: *Calidava, Bereo, Arubio, Noviodunum, Salgovia, Hystriopoli, Dyonisiopoli, Bihorie, Trissa, Callatis, Stratonis, Tomi, Sagadava, Durosteno, Tegulicio, Tegris, Dristie, Trimamio, Buno, Anasamo, Storgosia etc* (am transcris denumirile cum apar în Tabula). Toate acestea sunt recunoscute ca localități cu nume de *rezonanță traco-getică*, iar "desenarea" etnică pe care ele o marchează nu mai comportă nici un fel de îndoieli serioase.

*

Deoarece unii istorici şi lingvişti încă ezită în a socoti localitățile antice din Sudul Pannoniei (respectiv din dreapta Dunării) drept "geto-dace", de regulă punându-le – comod! – pe seama "Illiricum"-lui şi a îndelungatei prezențe romane (cu insinuarea apartenenței acestora la toponimia latină), am recoltat câteva localități remarcabile ale acestei zone, aşa cum sunt acestea înşirate pe traseul "cel mai de Nord" indicat de Tabula Peutingeriana. După părerea noastră, ele marchează o "extensie" încă nedocumentată a *spațiului etnic daco-get* (şi, pentru că vorbim de extremitatea vestică a teritoriului, putem accepta cu titlul de ipoteză, termenul "*dacic"*).

O primă observație notabilă ar fi aceea că originalul manuscrisului, provenind din perioada secolelor III-IV e.n., *nu notează nici un drum "roman" la Nordul Dunării*, decât începând de la "Cotul Dunării", respectiv din Sudul Dunării (de la Vinimatio şi Lederata, peste fluviu, spre Arcidava şi Berzovia). Aceasta înseamnă că în secolele III-IV *nu mai exista un control roman a vreunui drum pe la Nord de Dunăre* sau că *nu se recomanda* un astfel de traseu, (zona de pe itinerar dincolo de Dunăre, e pusă pe seama MARCOMANILOR, a AMAHOBILOR SARMATI etc. Documentul – presupus a avea un mare număr de copii – servea cu certitudine nu numai deplasărilor militarilor ci şi, mai ales, celor ale comercianților. Întrebare firească: cum de se mai recomandau – la sfârşit de secol al III-lea şi în secolul IV, în plină "năvălire barbară"! – tocmai… zonele de la Nord de Dunăre, din Transilvania (părăsită prin retragerea aureliană!), din Oltenia, din Muntenia?!… Lipseşte logica unui astfel de îndemn.

Ar urma, atunci, să concluzionăm că originalul "Tabulei" *este mai vechi*, poate cu peste un secol, şi că – probabil – el nota traseele stabilite în perioada de "cucerire şi înflorire a Daciei Felix", adică anii 110 – 180 e.n.; or – în acest caz! – puzderia de localități importante ("referențiale") la Nordul Dunării, ar trebui să-i… dea frisoane d-lui Paul Everac şi celor care mai socotesc că în Dacia nu se găsea… "*nicio aşezare epatantă"*...!

Reîntorcându-ne la localitățile de la Sud de Dunărea Pannonică, cele din *Illiricum*, vom nota că, pe drumul "nordic" paralel cu fluviul, sunt înşirate o serie de localități cu nume… seducătoare. Seducătoare pentru analizarea lor din perspectiva *posibilei semantici daco-getice, respectiv "proto-romane"*. Desigur, o serie de toponime îşi găseau echivalentul în substantive comune, iar – prin timp – sensul "comun" al acestora pierzându-se, o posibilă şansă de identificare o constituie toponimul-relicvă, rămas drept mărturie. Dacă o numire se "asimilează" unui sens semantic dintr-o limbă sau alta, există un ridicat grad de probabilitate pentru raportarea acelei denumiri la limba cu pricina.

În cazul nostru, deținem mărturia unor denumiri în transcripție latină, fără, se pare, "alterări de traversare prin latina vulgară-medievală". Denumirile apar "vechi", multe cu adăugarea finală a acelui "s", care în zona proto-mediteraniană semnifica un… *genetiv al posesiei gentilice, tribale sau familiale*, devenit prin timp marca distinctivă pentru *patronime*. Confruntarea pe care am operat-o – cu termeni ai latinei generale (vezi excelentul DICȚIONAR LATIN-ROMÂN, G. Gutu, 1983 şi DICȚIONAR LATIN-ROMÂN (colectiv Ocheşanu, 1962), cu DICȚIONARUL de ARHAISME şi REGIONALISME (Bulgar-Constantinescu, 2000), precum şi cu remarcabilul GLOSAR DIALECTAL (Ştefan Pasca, Academia Română, 1927), este – adesea – elocventă în favoarea unei "rezonanțe danubiene" (proto-romane?!) şi mai puțin sau deloc … latine! Or, în cazul unei "duble afilieri", acesta nu e deloc un argument al… descendenței (absurde!) a limbii române "carpato-danubiene" din latină, cât un posibil raport INVERS: al originii "danubiene" a latinei, (asta: oricât s-ar zburli de oroare *everacii* la auzul unei astfel de presupuse "enormități"!…)

În setul pe care am operat această

– discutabilă, dar… nu lipsită de temei – comparație, am recoltat din zona illirade Nord, respectiv sud-dunăreană (a Tabulei, segmentele VI şi VII) câteva numele de localități: MURSA, CONNACO, CUCOIO, MILATIO, CASILERIA, DEUNUM, BITTIO, TAURUNO, SINGIDUNO, TRICORNIO, URUIUM, BASSIARUS.

MURSA – nu îşi găseşte un echivalent latin. Adjectivul "morus", = *nebun,* (cu femininul *"morusa")* sau substantivul "murus" = *zid, perete* (neutru, fără formă feminină) pot fi, în cel mai bun caz, doar analogii sonore; în schimb, în româna dialectală, *mursa = 1) hidromel, 2) atribut feminin, 3) "scobitură în dinții calului".* Cum verbul ("a *murseca* " = *a rupe, a strivi, a sfâşia*) se "potriveşte" mai bine celor două MURSE din Tabula Peutingeriana (respectiv: *Mursa Maior şi Mursa Minor*), este posibil ca acest termen să fi denumit o anume formă de relief, o "ruptură", "chei de piatră", o deteriorare a terenului?

CONNACO – nu apare în latină, nici cu un "n", nici cu dublu "nn". Forma cea mai apropiată, *connexio,-onis,* are sensul de *"legătură"* şi e raportată mai degrabă la Indo-Europeanul radical *konk (vezi *DICTIONARY OF INDO-EUROPEAN ROOTS, C. Watkins, 2000, USA),* care are semnificația " *a atârna* ", *" a spânzura* ".)

Din româna veche, "conac" (casa boierului sau a moşneanului înstărit) este pusă – (vezi DICȚIONARUL EXPLICATIV AL LIMBII ROMÂNE, 1975) pe seama unui… împrumut turcesc (!?). Este adevărat că în limba turcă *balcanică,* cu acest cuvânt (cu *acelaşi* cuvânt!) era denumit şi "hotelul turcesc"; dar străvechea denumire ciobănească pentru "locuința departe de sat" ne îndoim că provine dintr-un presupus radical care nici nu se găseşte în *limbile turcice asiatice*! Termenul străvechi românesc de "conacar" semnifica demnitarul domnesc care se îngrijea de găzduirea domnului când acesta mergea prin țară; iar "conacarii la nuntă" sunt cei doi feciori călări care-l însoțesc pe mire când acesta se duce să-şi ia mireasa la petrecere.

CUCOIO – poate fi raportat foarte riscant la latinul "*cucullio"* sau *"cuculus"* ("cuc"), de vreme ce el pare mai degrabă transcrierea, aproape fonetică, a paleo-românescului "cucui" (vezi: "*Trei iezi-cucuieți*", etc.!). Chiar într-o transcriere fonetică premedievală, termenul latin ar fi apărut drept "*Cuculo*" ("al cucului"). Înclinăm să credem că e, de asemenea, o denumire neaoş-danubiană, cu sens topografic, indicând o dalmă, o movilă, un "*cucui"* (o umflătură de teren?).

MILATIO – se pronunța aproape cu certitudine " *milatio"*; nu credem că e posibilă raportarea la latinul "*miles, -ites*" ("militar"), în primul rând datorită acestui "a" accentuat, care nu putea proveni dintr-o alterare a lui "e" sau "i". Să fie vorba, mai degrabă, de un străvechi românesc "*malati*" (de la "mal", cf. bănățeanului-istriot "*imala*"= noroi, "*imolat"* – *năpădiți de noroi*) – ținând seama de faptul că localitatea se află într-o zonă de frecvente inundații ale Dunării?

CASILERIA – (localitate la Sud de Milatio), nu îşi găseşte suport semantic decât în lat. "*caseus, – casei"* ("*Caş", "caşcaval*"); şi apropierea cea mai la îndemână – termenul de "loc unde se face caşul" nefiind întâlnită în latină – ar fi aceea (proto-român, ciobănesc) de "căşărie" (**casularie* ?!). Pledează pentru o astfel de apropiere familia de cuvinte largă a radicalului proto-român, față de echivalentul latin, ba chiar o formă apropiată, recognoscibilă în dialectalele româneşti: "chasleag" (*lapte acru)* şi derivatul "chaslărie" (*strachina ostăşească*).

Pe baza unor raționamente similare, **DEUNUM** (fără echivalent latin) sugerează un… "*de unu'* " (paleo-român?); **BITIO** (departe de "*Bithynia"*!) propune o apropiere de dialectalele vechi româneşti *"bita"* ("lele, nana") ori de "*bit* " ("fâşie de păr sau de lână"); **TAURUNO**, deşi are substantivul latin echivalent (şi… "danubian"!) *tauru(s),* pare mult mai aproape o grafiere latină a specific bănățeano-istriotei exprimări: "*tauronyu"* ("taur mare, mai puternic"). SINGIDUNO – apreciat drept "de sorginte celtă" are un echivalent dacic cert, la Nord de Dunăre: *SINGIDAVA* (probabil o "Sangidava" or "Sangideva"!?); TRICORNIO pare, de asemenea, pronunția bănățeano-istriotă "*tricornyu"* (cu trei coarne!). **URUIUM** – se "reflectă" oarecum, cel mult în latinul *"urustum"* ("ars", de la verbul "*uro"*); în schimb, românescul dialectal "*uruioc*" *(*rest rămas din lână, la țesut) ca şi *"uroi"* (ceea ce-i rămâne morarului din făină) concurează serios pentru luarea în considerare a variantei "danubiene". În sfârşit, **BASSIARUS** e greu de pus în conecție cu "bassareus" ("*bahic"*) sau cu "Bassaris" (nume propriu al unei bacante); dublul "ss" se pronunța, se crede, "s" – în acest sens, româneştile dialectale "*basai* " (odihnă, repaos) şi "*basau* " (copil slăbănog) trebuie, credem, luate în seamă.

Atragem atenția, de asemenea, că o serie din *radicalele* acestor toponime se regăsesc cu echivalente semantice notabile în limbile aşa-numite "nordice", în zone cărora o serie de scrieri medievale le raportează o ciudată prezență dacică sau getică, fie dinainte, fie de după prezența romană pe malul nordic al Dunării ; şi că o asemenea paralelă n-ar fi decât o reconfirmare a *"radiației pan-europene" izvorâtă din… matricea Danubiană*, care încă rămâne în aşteptarea unei examinări cu adevărat obiective, lipsită de prejudecăți.

ZALMOXIS
teozof și legislator European

Prof. dr. Zenovie CÂRLUGEA

În cadrul celui de-al doilea Congres Internațional de Dacologie, organizat de Dacia Revival International Society of New York, între 15 şi 18 august 2001, la Bucureşti, s-a lansat din partea Aulei Academice „Zalmoxis" Târgu-Jiu ideea că zalmoxianismul ar putea fi considerată prima religie de transcendență a strămoşilor noştri şi, totodată, – având în vedere instrucția de înaltă intelectualitate a profetului-rege – „prima filozofie a daco-românilor", căci zalmoxianismul, ca doctrină „elitistă", impusă de sus în jos, „nu era de structură specific rurală" (Mircea Eliade).

Ar fi vorba, aşadar, de o filozofie solară a nemuririi, adresându-se acelui „popor al nemuritorilor" (Herodot), structurată sub forma unei „filosofii a ortodoxiei precreştine".[1]

Din precizarea lui Iordanes (sec. VI p.Ch) din GETICA privitoare la cultura geto-dacilor, aflăm că aceştia aveau preocupări serioase pentru vremea aceea: de astronomie, etică, fizică, ştiințele naturii, logică şi, bineînțeles, de religie şi filozofie. „Deceneu, marele preot, i-a instruit în aproape toate ramurile filosofiei. El i-a învățat etica, dezvățându-i de obiceiurile lor barbare, i-a instruit în ştiințele fizicii, făcându-i să trăiască după legile naturii (…), i-a învățat logica, făcându-i superiori celorlalte popoare în privința minții; demonstrându-le teoria celor douăsprezece semne ale zodiacului, le-a arătat mersul planetelor şi toate secretele astronomice şi cum creşte şi scade orbita lunii şi cu cât globul de foc al soarelui întrece măsura globului pământesc, şi le-a expus sub ce nume şi sub ce semne cele trei sute patruzeci şi şase de stele trec spre a se apropia sau depărta de polul ceresc. Vezi ce mare plăcere – zice Iordanes – ca nişte oameni prea viteji să se îndeletnicească cu doctrinele filosofice, când mai aveau puțintel timp liber după lupte. Putem vedea pe unul cercetând poziția cerului, pe altul însuşirile ierburilor şi ale fructelor, pe acesta studiind descreşterea şi scăderea lunii, pe celălalt observând eclipsele soarelui şi cum, prin rotația cerului, (astrele) care se grăbesc să atingă regiunea orientală sunt duse înapoi spre regiunea occidentală, odihnindu-se apoi după o regulă prestabilită.."

Având cunoştință de toate aceste preocupări ştiințifice, Iordanes nu putea pierde, bineînțeles, din vedere şi dimensiunea spirituală a culturii geto-dacilor, în special credința în viața de dincolo, adică acea religie de transcendență pe care am putea-o numi, fără teama de a greşi, drept filosofie zalmoxiană.

Zalmoxianismul constituie, aşadar, unica filozofie a ortodoxiei noastre precreştine – Pleroma zalmoxiană corespunzând concepției de Împărăție a luminii din textele Bibliei.[2]

Asupra credinței în nemurirea sufletelor, găsim referințe atât la Herodot (IV,94), cât mai ales la Platon, în dialogul Charmides, de unde aflăm despre aplecarea specială a geto-dacilor asupra vindecării, mai întâi, a sufletului. Aşadar, spre deosebire de romanii care, în mod materialist, credeau în dictonul „mens sana in corpore sano", Epodele zalmoxiene amintite de Platon în Charmides aveau darul de a vindeca, prin incantații exorcizatoare, mai întâi, sufletul, pentru ca, mai apoi, trupul să-şi recapete funcțiunile normale.

O astfel de credință monoteistă în nemurirea sufletului le-a format geto-dacilor „un fond sufletesc care avea importante părți asemănătoare creştinismului de mai târziu". În *Le Pays et le peuple roumain* (p.21), Simion Mehedinți preciza: „Nous pouvons donc dire que le peuple aggloméré autour des Carpathes a été certains égards chrétien, avant le christianisme.".

„Pătrunderea şi propagarea creştinismului în Dacia – precizează gânditorul român – s-a făcut pe nesimțite, fără obstacole. Poporul a primit cu plăcere noua credință, căci se potrivea cu cea veche a lui şi cu felul de a privi şi înțelege viața. Tocmai acestui fapt se şi datorează lipsa de martiri şi, deci, de sfinți la poporul dac, daco-roman şi român de mai târziu. Neopunându-se nimeni la primirea credinței, n-a murit nimeni în Dacia pentru răspândirea ei (ci doar cazuri izolate, n.n., Z.C.)".[3]

Că zalmoxianismul a continuat să existe până târziu, bunăoară până în a doua parte a secolului al IV-lea, o aflăm din poemul în hexametri dedicat de Sfântul Grigorie I de Nazianz (c.335 – c.390), episcop de Constantinopol, amicului său Nemesius, în care combate „credința eronată în zeul Zalmoxis al geților şi practica sacrificiilor umane". Astfel de practici ale strămoşilor noştri, îndeosebi credința lor în nemurire (care l-au impresionat profund pe Traian, autorul cărții pierdute *De bello dacico*, după cum aflăm de la Iulianus Apostata) „au favorizat receptarea mesajului evanghelic şi a valorilor creştine. De la credința dacică în nemurire la credința creştină în nemurire, evoluția a fost firească… "[4]

Aşa se explică de ce trecerea de la zalmoxianismul solar la ortodoxismul hristologic s-a făcut fără convulsii şi persecuții de masă, pleroma zalmoxiană găsindu-şi echivalentul în conceptul similar creştin de „Împărăția luminii", dreptul Zalmoxis fiind întruchipat de Soarele Dreptății.

Gnosticismul dacic începe cu Şcoala Zalmoxiană în secolul al XIII î.d.Hr., fiind „un sistem filosofico-religios care face cunoscută adepților săi CALEA pe care se merge pentru a se ajunge la nemurire, în împărăția tuturor bunurilor, în Pliroma. (…) Gnosticismul zalmoxian era un sistem dualist: spirit şi materie, fiecare cu însuşirile sale binele-răul, lumina şi întunericul, fericirea veşnică în Pliroma – deplinătatea tuturor bunurilor şi elementelor bune (ale îngerilor) emanate din Tenenergia Maximă, ca şi deplinătatea fericirii eterne după învățătura lui Iisus

Hristos. Un eon superior, izvorât din Tenenergia Maximă, era mintea, raţiunea sau cuvântul (Logosul divin). Imperiul răului rezidă în materia rea şi el se cheamă Kenoma.[5]

„Mântuirea era concepută de gnostici ca un proces cosmic. Ea înseamnă scăpare, eliberarea de materie, dizolvarea lumii materiale, senzuale, şi separarea elementelor, reîntoarcerea absolutului în sine însuşi. La aceasta se ajunge prin gnoză (…). Spiritele au fost închise în materie prin crearea lumii de către Demiurg (ele se găsesc în oameni, în animale, în plante), mântuirea constă în descătuşarea acestor două părţi din împărăţia materială a lumii şi restabilirea lor în Pliroma, împărăţia spirituală a tuturor bunurilor.“[6]

„În Pliroma dacică era de fapt tot ceea ce emana din Binele absolut, din care se desprinseseră eonii. EONII erau figuri din vechea mitologie sau personificarea unor noţiuni filosofice. Eonii provin din principiul divin, prin emanaţie, fie câte unul, fie perechi; un eon masculin şi un eon feminin. Numărul lor variază la gnostici, ajungând până la 365 ceruri x 7 eoni“ (Ibidem). Îngerii erau eoni buni. În Dacia s-a dezvoltat Gnosticismul ofit sau naasenii. Şarpele a adus gnoza primilor oameni. El va fi întâlnit apoi, ca protector şi tămăduitor, la gnosticii creştini („şarpele de aramă“ ridicat de Moise în pustie, Numeri, XXI, menţionat de Iisus Hristos, Evanghelia după Ioan, II,14).

În Gnosticismul creştin sunt reluate (menţionate) unele elemente din vechile credinţe gnostice: „După anul 325 s-a precizat noua învăţătură adusă lumii de Domnul Iisus Hristos, Soarele dreptăţii, menţinându-se multe din componentele credinţei zamolxiene. Dintre cele ce nu au fost oficializate sau chiar condamnate, unele s-au păstrat în popor“.[7]

Că gnosticismul aşa-zis păgân supravieţuieşte celui creştin se poate vedea din faptul că prin secolul al II-lea d.Hr., Carpocrat, un gnostic din Alexandria, promova între adepţii săi „o gnoză antiiudaică“, aşezând lângă Hristos pe filosofii antici Pitagora, Platon, Aristotel, ba mai mult, acceptând şi pe femei în comunitatea aceasta spirituală. Aşa s-a ajuns la acea pictură bisericească ce face loc, alături de sfinţi, proorocilor, sibilelor şi filosofilor. Este, după cum arăta criticul de artă I.D. Ştefănescu, cercetător profund al picturii bizantine, un obicei venit din antichitate (Vestalele templelor sacre), întâlnit însă şi în Vechiul Testament (proorocile – filosofiţele – preotesele slujitoare în templele sacre).

Una din aceste proorocie, în gnosticismul geto-dac, a fost regina HESTIA-VESTA ajungând apoi în panteonul grec şi roman. Se spune că Hestia a dat lui Zalmoxis BELAGINELE, Legile frumoase, în jurul anului 1300 î.Hr.. Acestea reprezentau, în fapt, legislaţia, adică acel cod de norme privind buna convieţuire şi buna purtare. Aceasta a fost „cea mai surprinzătoare reformă politico-religioasă a naţiunii, înfăptuită în acel timp de către regele geţilor, Burebista. Poporul fu parcă metamorfozat.“ [8]

Toţi scriitorii greci şi latini care vor vorbi, mai apoi, despre credinţa geto-dacilor în nemurire, de la Strabo şi Diodor, la Arrion, Lucian şi Iulian, „cu toţii vor constata influenţa extraordinară a zalmoxismului asupra spiritului adepţilor săi“, care „nu mureau“, ci credeau că merg „să-l întâlnească pe Zalmoxis.“[9]

Scrise în limba dacică (latina rustica), Bellaginele au reprezentat pentru poporul geto-dac acea învăţătură/doctrină ce a determinat, esenţialmente, întărirea societăţii şi unitatea statului. Când, în timpul lui Burebista, sub influenţa cultului orgiastic dionisiac, moravurile decăzuseră, marele preot Deceneu încearcă o restabilire a doctrinei zalmoxiene prin măsuri energice (tăierea viilor), care nu sunt pe plac geto-dacilor. De aici, neprevăzuta şi ampla răscoală populară care duce la uciderea regelui unificator.[10]

Se înţelege că încercarea de reformare radicală a societăţii geto-dace în spiritul riguroaselor precepte zalmoxiene se încheie cu o „îmblânzire“ a Bellaginelor, într-o manieră mai tolerantă şi permisivă… Privitor la acest episod, Vasile Lovinescu consideră că este vorba de altceva decât de un puritanism „prohibiţionist“ : „După părerea noastră era vorba să salveze puritatea doctrinei uranice şi apolinice dacice de influenţele dinisiace ale Traciei, pe care le primise ea însăşi din Orient.“[11]

Că Zalmoxis („unul din cei mai vechi filosofi“[12]) îndeplinise toate calităţile unui filosof, nu mai este o curiozitate, căci astfel îl numesc comentatorii doctrinei sale elitiste, de la Platon până în ultimele secole ale Evului Mediu european. Chiar urmaşul său, în timpul lui Burebista, Deceneu, „etoit un excellent Philosophe, un bon Theologien, un sage Legislateur, &, en un mot, un homme universel“. El „a ajuns în mijlocul geţilor la aceeaşi demnitate pe care o avusese şi Zalmoxis cu câteva secole mai înainte. Deci, doi filosofi au înflorit în sânul aceleiaşi naţiuni.“[13]

„Porphyr spune că i s-a dat filosofului numele de Zamolxis, fiindcă l-au acoperit cu o piele de urs de îndată ce s-a născut.“[14]

Se cuvine a preciza că mitul lui Zalmoxis a circulat, încă din Antichitate, în întreaga Europă, datorită acelor celebri comentatori care au văzut în acesta originea precreştină a unei filosofii iniţiatice (Apuleius, Origene, Clement Alexandrinul, Porphiryos, Imbliqos, Iulian Apostatul), până la Pico della Mirandola, întemeietorul Cabbalei creştine, care în *Oratio hominis dignitate* (1496) îl consideră un mare „iniţiat“ şi, – în tradiţie platoniciană (*Charmides*, 156, d-157 c) – un ilustru terapeut al sufletului: magiam Xalmosidis esse animi medicinam.

Deşi se ştie, îndeobşte, despre Bellagine că au fost statuate de către Zeul primordial din tradiţia geto-dacilor, nimeni nu s-a încumetat până acum să le descrie, oricât de sumar, tocmai din cauza lipsei de izvoare.

Iată, recent, prin străduinţa doctorului Napoleon Săvescu, a fost descoperită şi adusă la cunoştinţa publică lucrarea ZAMOLXIS – PRIMUS GETÂRUM LEGISLATOR, de Carolus Lundius, tipărită la Upsala, în 1687. Tradusă de Maria Crişan şi fiind accesibilă pe adresa de internet www.dacia.org, lucrarea aceasta se dovedeşte de o însemnătate excepţională pentru istoria străvechimii noastre, căci, în nu mai puţin de nouă capitole, eruditul monografist comentează – cu doctisime trimiteri la cultura greco-romană şi tradiţia scandinav-gotică – identitatea Marelui Legiuitor european. Deşi pretutindeni, sprijinit pe ample informaţii din Jornandes (Iordanes), Carolus Lundius îi socoteşte pe Geţi şi Goţi de acelaşi neam, sub semnul unei comune identităţi, roind, ca şi alte popoare, din Scandinavia ca dintr-un „pântec al Naţiunilor“ („vagina Nationum Jornandi eadem haec Scandinavia dicatur?“, Cap. II,1), cercetătorul meticulos îl socoteşte pe Zamolxis drept „întemeietorul legilor paternale“ – „legile scrise ale lui Zamolxis

şi Deceneu“ (III,3). Este citată frecvent lucrarea (pierdută?) a lui Joannes Magnus, un alt monografist al celebrului Zamolxis şi se fac referiri la o întreagă cultură clasică pentru a justifica, cu mândrie şi demnitate, primordialitatea mitologiilor hiperboreene, a Pantheonului Geto-Dacilor şi Sueonilor.

Tratând în Cap. VIII despre „ teologia lui Zamolxis“, se fac referiri la scrierile Eddice despre fericirea în viaţa viitoare a celor drepţi şi expierea definitivă a celor ce au săvârşit rele. Ideea generală, potrivit căreia arhitectul suprem al lumii este Dumnezeu, vine să explice teologia zalmoxiană ca viziune primordială asupra lumii şi universului, raportată şi la alte concepţii creaţioniste din spaţiul mediterano-asiatic sau hiperborean.

Asupra filosofiei zalmoxiene („Philosophia Zamolxis, gentisque nostrae“, IX, I) întâlnim cea mai descriptivă detaliere din câte există până acum pe această temă : „Aşa cum s-a arătat, filosofia cea mai veche este cea a lui Zamolxis şi a neamului nostru; din izvoarele ei s-au iscat şi principiile şi preceptele juridice (…): ele sunt exemple de nezdruncinat ale adevărului.“ (Cap. IX).

„Din filosofia lui Samolse – scrie Carolus Lundius – strămoşii noştri au fundamentat principiile şi chiar preceptele dreptului şi Justiţiei germane foarte corect“ („Ex hac Philosophia Samolsis Majores nostri principia atque etiam praecepta veri Juris germanaeque Justitiae rectissime formarunt“ – Cap. IX, Summarium, I).

Pentru a se putea observa mecanismul logic după care funcţionează acestea, autorul dă curs unor „definiţii“ şi „postulate“, din care rezultă „principiile genuine“ şi, desigur, în final, „perspectivele generale într-o înşiruire neîntreruptă“.

În privinţa definiţiilor, acestea se referă la cauzalitatea fenomenelor.

Cauza, zice comentatorul, înseamnă ceva de la care se porneşte. Cauza primară este aceea din care se nasc toate celelalte, iar cauzele secundare, depinzând de prima, „sunt acelea care trimit la origine“.

A patra definiţie priveşte mişcarea, ca „izvor al acţiunii“, proprie tuturor celor însufleţite şi neînsufleţite. Tot ce se iscă/mişcă are la origine o cauză, însă „nu este îngăduit progresul la infinit“, căci lucrurile se nasc şi ating un oarecare „apogeu“, fiind astfel „oprită“ devenirea lor.

În ceea ce priveşte principiile devenirii existenţiale „Primul a fost Dumnezeu, căci el s-a născut înaintea tuturor“, fiind acea „natură inteligentă“ cu rol de primă cauză în determinismul fenomenelor şi statuând toate celelalte „cauze secundare“. Făuritor al Cerului şi al Pământului, semănător al tuturor lucrurilor şi hrănitor al tuturor, Fiinţa Supremă a fost numită în mod felurit de oameni. Natura divină „nu este câtuşi de puţin imperfectă“, pe când în Om există imperfecţiuni. „Cel care neagă existenţa lui Dumnezeu este socotit a nu avea o minte sănătoasă“, fiind supus oprobiului public. Divinitatea supremă („ideea străveche de Dumnezeu“), – fiind de nevăzut, de neauzit şi de neperceput cu vreun simţ ,- ţine ordinea şi armonia Lumii. De aici Principiul că „Dumnezeu domneşte peste toate cele pe care le-a creat, inclusiv peste cugetări“ – „Deum omnia qua a se creata sunt regere, etiam cogitatione“ (IX,III). Universul întreg este în grija lui Dumnezeu „care susţine toate aceste corpuri (cereşti).

Providenţa lui Dumnezeu „este organizată de către Autoritatea publică“, pentru menţinerea ordinii, echilibrului, armoniei (Cicero, *De Natura Deorum*, c. II).

Toate aceste considerente de filozofie deterministă şi de teosofie zalmoxiană vin să articuleze o doctrină atribuită unui Mare Iniţiat parental, a cărei difuziune în spiritualitatea europeană, de domeniul evidenţei, însemna – pentru autorul nostru – deopotrivă mândrie şi legitimitate etnică.

Deşi e greu să acceptăm că învăţăturile acelui „daimon Zalmoxis“ (Herodot, *Istorii*, IV, 93–96) au stat la baza constituirii credinţelor tuturor popoarelor europene şi înainte de confuzia vădită pe care o face Iordanes între Goţi şi Geţi, vom observa, totuşi, că, după această dată, (sec VI, a. D.), numele marelui filosof şi legiuitor geto-dac capătă o circulaţie europeană, contribuind la structurarea unor idei filosofice, juridice şi religioase proprii, însă cu referinţă parentală la carpato-danubianul Zalmoxis.

Mitul lui Zalmoxis, născut aici şi dominând „marea naţiune indo-europeană“, a devenit în anii din urmă un subiect iniţiatic al exilului românesc (Michael Vâlsan, Jean Pârvulesco, Al. Busuioceanu, J. C. Drăgan, M. Eliade ş.a.), devenind emblematic pentru câteva loje masonice.

„Mitul lui Zalmoxis“ este, desigur, unul din miturile naţionale, cu o circulaţie relativ recentă în cultura română, – de la prepaşoptişti încoace, – cu toate că prima lui atestare datează din 1645 (traducerea fragmentului herodotian de către logofătul Eustatie), găsindu-se apoi referinţe la D. Cantemir, prepaşoptişti, romantici şi moderni, până la postmoderniştii zilelor noastre.

Meritul restaurării şi restructurării mitului zalmoxian într-un mit naţional emblematic revine, însă, teoretic, lui Mircea Eliade: Histoire des croyances et des idees religieuses, De la Zalmoxis la Gengis-han, precum şi Zalmoxis – revue des etudes religieuses, Paris, 1938–39).

Cercetător de profunzime şi de largă perspectivă ideatică al spiritualităţii indo-europene (şi nu numai), Mircea Eliade ajunge, de multe ori, la concluzii reformatoare, menite a restaura o identitate naţională aproape pierdută şi a fixa locul şi rolul geto-dacilor în istoria lumii:

„Totul se schimbă în perspectiva istoriei româneşti şi în justificarea misiunii istorice a neamului nostru, dacă privim din acest unghi. Nu mai suntem pur şi simplu un popor romanic; – participăm la un popor originar, a cărui glorie precede pe cea a Romei…“

1 Petre Popescu-Gogan, Zalmoxis, nr.1/1995.

2 Observaţie făcută de filosoful Celsus – v. Neigebaur, J. F., Beschreibung der Moldau und Walachei (Cronologie), Breslau, Joh. Urban Kern, 1859, p.5.

3 Apud Ştefan Matache, Creştinismul în Dacia. Religia strămoşilor noştri, în „Raze de lumină“, Bucureşti, an I, nr.3, 1929, p.26.

4 Mihail Diaconescu, Istoria literaturii dacoromâne, Ed. Alcor Edimpex, Bucureşti, 1999, p.75 şi 76.

5 Apud: Pr. Dumitru Bălaşa, De la Zamolxe la Iisus Hristos, Ed. „Cuget Românesc“, 1993, p.15.

6 Istoria bisericii univerale, I, Bucureşti, 1956, p.115-116.

7 Pr. D. Bălaşa, Op. cit. , p.17).

8 Th. Mommsen, Romische Geschichte, vol. III, Berlin, 1856, p.277.

9 Ubicini, Abdolonyme, Les origines de l'histoire Roumaine, Paris, Ernest Leroux, 1886, p.38-40.

10 FONTES, I, 239, Strabon.

11 Dacia hiperboreeană, Ed. „Rosmarin“, Bucureşti, 1993, p.35.

12 Gebhardi, Ludewig Albrecht, Geschichte des Reichs Hungarn und der damit verbundenen Staaten, I, Theil, Leipzig, 1778, p.48.

13 S. Pelloutier, Histoire des Celtes et particulierement des Gaulois et des Germains, tom. 8, Paris, Imprimerie de Quillan, 1771, p.369 şi 371.

14 Pelloutier, Simon, Op. cit., p.368.

Manifestari culturale sub titulatura „GENUCLA 2006“

În perioada martie – mai 2006, Fundația pentru cercetarea istoriei Daciei – filiala Geția Minor Tulcea a organizat un Concurs de Creație Literară, având ca temă „Anul Cultural Decebal 2006” la împlinirea a 1900 de ani de la trecerea eroică în neființă a marelui rege Dac Decebal.

La concurs au participat 29 de autori atât din țare cât şi din străinătate (Israel). Selecția lucrărilor s-a făcut pe genuri literare şi pe categorii de vârstă (elevi de gimnaziu, elevi de liceu şi adulți)

Din cei 29 de autori s-au reținut pentru premiere 13 autori cu lucrărilor lor, după cum urmează:

– Copii – elevi de gimnaziu – 2 lucrări

– Adolescenți – elevi de liceu – 4 lucrări

– Adulți – 7 lucrări

La secțiunea de poezie au participat 8 autori – copii, adolescenți si adulți, iar la proză 5 autori din rândul adolescenților şi adulților.

Jurizarea textelor a fost făcută de un colectiv de profesori şi jurnalişti.

Preşedintele comisiei de jurizare a fost profesorul Bucur Gheorghe de la colegiul Spiru C. Haret, iar membri: prof. istorie Colcer Iosif, Dumitrescu Ştefan şi publicistul Şeitan Gheorghe.

La festivitatea de premiere, care a avut loc la sediul Casei Cărții din municipiul Tulcea în ziua de 2 mai 2006, s-au înmânat în mod public premiile constând în diplome, reviste „Dacia Magazin“ şi cărți de dacologie. Participarea în special a adolescenților şi la asemenea manifestări, atestă deschiderea pe care o manifestă aceştia către problemele de istorie, etnogeneză, mitologie şi în special al cunoaşterii adevărului istoric al neamului nostru DAC.

Tot în cadrul acestor manifestări culturale ce au marcat 1900 de ani de la moartea eroică a Regelui Decebal, filiala Geția Minor Tulcea, a inițiat o expoziție de pictură cu tema Decebal 2006 sub numele de „GENUCLA 2006” , GENUCLA care a fost capitala regelui Ziraxes nesupus romanilor la anul 29 î.Chr. Expoziția de pictură aparține de drept Asociației Artiştilor Plastici „Ancora” – Tulcea, care a avut o colaborare de excepție cu filiala Geția Minor – Tulcea respectând tema anunțată şi la care toți membrii Asociației „Ancora” au participat cu una sau mai multe lucrări. Este bine a fi menționat că mulți membri ai Asociației „Ancora” au devenit şi membri cu drepturi depline ai filialei Geția Minor Tulcea. Timpul scurt pentru realizarea lucrărilor nu a constituit un impediment, iar sub îndrumarea preşedintei Asociației „Ancora” dra. Vasilica Grigorov lucrările au fost predate la timp. Mulțumesc pe această cale atât drei. Vasilica Grigorov cât şi celorlalți membri ai Asociației „Ancora” şi anume: Ketty Calcandi-Văduva, Marta Gropeneanu, Ana-Luiza Ghioc, Aurica Lungu, Alexandra Iordăchița, Elena Orbocea, Alexandra Petrov, Aurora Lavrinencu, Elena Marin, Mioara Mitu, Constantin Stanciu, Tudose Onichi, Vladimir Silea, pentru colaborare. Expoziția a fost prezentată în trei locații. Prima prezentare a avut loc la Hotelul Intercontinental în timpul celui de-al 7-lea Congres Internațional de Dacologie.

A doua prezentare a avut loc în Tulcea în perioada 08.09.–30.09.2006 la sala M. Kogălniceanu a Consiliului Județean Tulcea

A treia prezentare a avut loc în perioada 01.10–15.10.2006 în Holul Primăriei Măcin – jud. Tulcea.

Lucrările prezentate în cadrul acestei expoziții pot fi de altfel vizualizate pe site-ul www.dacia.org în Galeria de Imagini sub titulatura „EXPOZIȚIA GENUCLA“.

Fundația pentru cercetarea istoriei Daciei „Dacia Revival International Society – filiala Geția Minor Tulcea, organizează:

CONCURS DE CREAȚIE LITERARĂ – GENUCLA 2007 – **ediția a-II-a, sub titulatura:** „REGINA MASAGEȚILOR – TOMIRIS“

Se accepta toate genurile literare. Se primesc lucrări din țară şi străinătate. Concursul se va desfăşura pe trei domenii: copii, adolescenți şi adulți.

Termenul limita pentru primirea lucrărilor: 30 mai 2007.

Premiile vor consta în diplome, reviste „Dacia Magazin“, cărți de dacologie, excursie.

Anunțuri

În cadrul Fundației pentru cercetarea istoriei Daciei „Dacia Revival International Society” – filiala Geția Minor Tulcea, în ziua de 07.10.2006 s-a constituit la Tulcea Organizația de Tineret „Bristena” cu un număr de 48 de membri. Organizația are un grup de 10 membri cercetaşi care au ca obiectiv două teme:

1. Depistarea celor 27 de piramide din jud. Tulcea conform declarației parașutiştilor din al-II-lea război mondial şi

2. Identificarea peşterii din apropierea cetății Genucla unde se spune ca geții au fost zidiți de către guvernatorul Macedoniei Crassus, în anul 29 î.Chr.

Fundația pentru cercetarea istoriei Daciei „Dacia Revival International Society – filiala Geția Minor Tulcea, în colaborare cu Asociația Artiştilor Plastici „Ancora” Tulcea, organizează:

EXPOZIȚIA DE CREAȚIE PLASTICĂ „GENUCLA 2007“ – **ediția a-II-a, sub titulatura:** „REGINA MASAGEȚILOR – TOMIRIS“

Se acceptă toate genurile de creație plastică. Se acceptă lucrări atât din țară cât şi din străinătate.

Eventualii participanți se vor adresa pentru relații d-lui. Nicolae Nicolae – Preşedintele Filialei Geția Minor – Tulcea care poate fi contactat la numărul de telefon: 0729.011.003.

Obârșia unor tradiții

Mioara CĂLUȘIȚĂ-ALECU

A fost odată ca niciodată este o expresie absurdă! *Că, dacă n-ar fi, nu s-ar povesti* arată că acest *ab* – din ceva – surd – amestecat, neclar – există încă.

Ceea ce omul nu a înțeles, nu a clarificat, constituie o problemă nerezolvată.

Dumnezeu, Brahman după tradiția hindusă, este unul; nu se poate spune despre El decât că există. Ca să se apropie de El, oamenii I-au creat nişte emanații mai umane: zeii, care le dădeau iluzia că sunt aproape de adevăr şi, în felul acesta, uitau că n-au înțeles esența. Când Hristos a înlăturat zeii, oamenii au cerut ajutorul sfinților.

Absurdul din unele basme ocultează un drum căruia nu i s-a dat de capăt.

Occidentalii evitau aluziile la problemele nerezolvate; în asemenea cazuri, românii, ca şi orientalii, au folosit simbolul. Românii păstrează simboluri foarte vechi (**1**).

Multora li s-a uitat obârşia şi li s-au asociat alte legende, cum este cazul **capului de bour din stema Moldovei.**

Aşa cum arată tradițiile yoga şi unele cercetări contemporane, în corpul nostru există un sistem energetic format din centre de energie cakra (înseamnă roată şi se pronunță ceacra) legate între ele prin canale de energie nadî (râuri). Se spune că multe nadî sfârşesc şi fac contact cu exteriorul în tălpile picioarelor şi în palme. Ar explica aceasta faptul că unii terapeuți pun diagnostic palpând tălpile sau că unii oameni pretind că pot ghici în palmă?

O cakra, un centru energetic, este asemuită cu o floare de lotus (padma), în care se formează şi se dezvoltă un vârtej de energie, cu un număr de conuri, ca petalele de lotus, care se extind multistratificat, aura (emanația) lor depăşind suprafața corpului.

Fiecare cakra corespunde unui anumit tip de energie din Univers. Omul îşi ia energia din alimente, dar şi direct din energia cosmică, prin cakra. Unii practicanți de mistere sau de învățături tradiționale, ca yoga de pildă, indicau practici care conduceau la dezvoltarea şi activarea cakrelor, prin care omul primea energie din cosmos. Ca să înțelegem mai intuitiv acest fenomen, să presupunem că diversele energii emanate în cosmos au frecvențe diferite şi că diversele cakra sunt ca nişte antene, care pot fi acordate pe câte o astfel de frecvevță.

Se spune că omul, stând într-o anumită poziție (âsana), pronunțând foarte corect anumite sunete (mantra) şi meditând, îşi acordează recepția unei cakra pe energia căreia îi este destinată. Prin anumite tehnici şi antrenamente, care se execută sub îndrumarea unui guru (învățător), omul poate să trezească energia latentă de la baza coloanei vertebrale şi să o ridice, ca pe un şarpe – kuõ'alinî – care să străbată toate cakrele, de la cakra *mũladhâra*, care se află la baza coloanei vertebrale, până la *sahasrâra* care se află în creştetul capului, cakra care nu are mantră.

În decursul timpului, omul a evoluat spiritual şi, totdeodată, şi corpul lui energetic, activându-i-se diversele cakra. Unele cakra trezite (puternic activate) puteau fi văzute de unii oameni cu însuşiri paranormale şi chiar de oameni obişnuiți. Posedarea unei cakra vizibilă era considerată un semn de superioritate care impunea respect şi, de aceea, mulți oameni au ataşat cakrelor simboluri pe care le purtau ca să-şi arate superioritatea.

În năzuința de a evolua spiritual, unii oameni şi-au unit eforturile în asociații de inițiați, în care înțelepții transmiteau experiența lor discipolilor.

La granița dintre preistorie şi istorie, apăruseră oameni care-şi treziseră cakra *âjña*, cakra cunoaşterii. Aceasta este situată în glanda pineală din frunte. Ea se reprezenta printr-un lotus cu două petale orizontale. Pe aceasta este un cerc cu un triunghi în care este semnul reprezentând mantra aum, pronunțat *om*. Frecvența vibrațiilor luminoase create de fiecare cakra creşte când acestea se apropie de creştetul capului. Cakrei âjña i se asociază violet luminos. Hinduşii situează în această cakra ochiul lui Śiva, ochiul vederii paranormale şi al cunoaşterii. Acolo, pe frunte, pun hinduşii, cu pastă de santal, semnul roşu tilak, iar călugării ortodocşi miruiesc pe creştini. Când românii spun de cineva că are stea în frunte, ei fac aluzie la o dezvoltare şi vizualizare a cakrei âjña sau la un ecou din adânca antichitate în care se vorbeşte de agatirții care purtau o podoabă atârnată pe frunte? Lobsang Rampa scria că maeştrii tibetani posedau tehnici prin care puteau deschide, la anumiți oameni, ochiul cunoaşterii din frunte cu care să vadă corpul energetic.

Aşa cum mi-a sugerat inginerul Mihail Alecu, cele două petale ale cakrei âjña trezite se curbează în sus ca nişte coarne. La acestea se face referire într-unul din imnurile orfice, când se spune că Zeus are pe frunte coarne

statuii lui Moise. Altarul de jertfe al evreilor avea coarne în cele patru colţuri ale sale. (Ieşirea, 27). În fotografia giulgiului lui Hristos, publicată de Vatican, se disting un fel de coarne. Unii spun că, făcând semnul crucii, ortodocşii preiau emanaţii din âjña, apoi din mânipűra şi le îndreaptă spre anâhata în inimă.

Dar, astfel de **coarne de consacrare**, cum le numea Romulus Vulcănescu, coarne îndreptate în sus ca o aspiraţie spre Cer, sugerează şi taurul. La vechii egipteni, zeul Osiris se reîncarna în Boul Apis, iar zeul trac Dionysos era numit şi Bacchus, adică taur.

Pe plăcile de plumb cu inscripţii getice găsite la Sinaia este reprezentat **capul de bour purtător al coarnelor de consacrare, aidoma emanaţiilor de energie ale cakrei âjña trezită**. Aceste tradiţii vechi dovedesc că zimbrul – capul de bour – din stema Moldovei îţi avea obârşia în coarnele de consacrare.

Pe la sud de Chişnău, trecea drumul Bâcului – al lui Bacchus – marcat de menhiri. În comuna Cumpăna din judeţul Constanţa a fost dezgropat un tors uman din marmură, care prezenta pe cealaltă faţă un cadran solar, fixat între coarnele unui zimbru. Acesta se află la Muzeul de Antichităţi din Constanţa. Câte milenii are acest simbol?! Este de remarcat că, pe unele vechi steme moldoveneşti, apărea cerbul, animal purtător de coarne ca şi zimbrul.

Când apăruseră oameni care-şi treziseră âjña, ca simbol al superiorităţii lor prin activarea cakrei, unii oameni şi-au pus tiară cu coarne şi, mai apoi, când au apărut oameni cu sahasrâra trezită, şi-au pus coroană. Coroanele egiptene aveau în faţă un cap de şarpe. Mihail Alecu se întreba dacă era o aluzie la un şarpe de energie trezit, cum spun hinduşii, de kuõýalinî sau era o coincidenţă întâmplătoare.

Coarnele de consacrare au fost asociate şi crucii; ele apar la unele troiţe, iar la unele biserici ortodoxe, se observă cum crucea din vârf este sprijinită între astfel de coarne.

Crucile unor biserici sunt **legate cu lanţuri**. Aceasta ar putea dovedi că românii au păstrat tradiţia **lanţului sfinţit prin sacrificiul lui Prometeu**. Acesta ar fi fost legat în Munţii Caucaz.

Se spune că acei Munţi Caucaz ar fi fost o ramură din Carpaţi. Pe unele hărţi vechi erau menţionaţi prin Ţara Bârsei, iar V. Pârvan îi localiza în apropiere de Piatra Neamţ. Este de reţinut că în actualii Munţi Caucaz nu s-a păstrat simbolul lanţului sfânt.

Românii, ca şi strămoşii lor, şi-au creat limba, simbolurile, poveştile după credinţele, mintea şi aspiraţiile lor. Ei au respectat până la venerație **sacrificiul. Trimiterea unui sol la zeu**, aşa cum o relata Herodot în Istorii, ca şi balada Legenda Mănăstirii Argeşului înfăţişează un sacrificiu liber consimţit, când sacrificantul – cel care oferea sacrificiul – se sacrifica pe el însuşi.

Trimisul la Zeu era ales prin tragere la sorţi. El accepta să fie sacrificat murind străpuns de sulițe. Aşa cum reiese din relatarea lui Herodot, mai mulţi geţi se aşezau la rând, ţinând fiecare câte trei sulițe. Acestea nu puteau fi aşezate paralel la distanţă una de alta şi ţinute nemişcate cu două mâini, iar ţinute lipite, nu-şi atingeau scopul. Erau deci ţinute în aşa fel încât vârfurile să se răsfire în evantai. Aşa cum susţinea Pănculescu Cristiana, acest simbol a fost asociat unei legături între Cer şi Pământ. El *s-a păstrat suprapus peste cruce, simbolul sacrificiului lui Hristos*. Pe turlele unor biserici româneşti, ca la Patriarhie de exemplu, apar **două sulițe pornind de la baza crucii şi formând un V care taie braţul orizontal al crucii; cea de a treia suliță este stâlpul vertical al crucii**.

În Istorii, Herodot relata că scythii puneau un căluş în gura vrăjitorilor care urmau să fie sacrificaţi. Era obiceiul ca cei destinaţi sacrificiului să fie împiedicaţi să mai vorbească. Nicolae Miulescu argumenta că jocul **„Căluşul" simulează trimiterea periodică, prin sacrificare, a unui mesager la Zeu**. Jucătorii se numeau *căluşari*, nu călăreţi. Personajul principal, Mutul, era cel destinat să fie mutat în lumea Zeului (**3**). Mutul trebuia să aibă curaj – „mut" în limba germană –. Expresia *Asta să o spui lui Mutu* arată acum ceva stupid. Oare Mutul care auzea, căci nu era surdo-mut, dar era împiedicat să vorbească, trebuia să asculte şi informaţii dubioase?

Dracul, steagul dacilor, simboliza energia telurică ridicată de şarpe în văzduh şi **transmisă lupului, totemul luptătorilor?**

A iniția înseamnă a instrui sau a primi pe cineva într-o asociaţie religioasă secretă. Orice astfel de asociaţie avea o legendă – un mit – în care eroul suferea, era ucis sau sacrificat şi prin aceasta renăştea la o viaţă nouă, superioară.

Primele *iniţieri* s-ar fi făcut *pe un animal totem*. Înghiţit ritual de totem, iniţiatul era eliberat de un erou salvator şi renăştea cu puterile totemului şi lua şi numele acestuia.

Balada Şarpelui arată o iniţiere după totemul-şarpe. Ea concordă cu ilustraţia de pe un vas grecesc, care arată pe Iason, înghiţit de şarpe pentru iniţiere, sub supravegherea Medeei ca erou salvator. Erau pe atunci reptile puternice? În cartea Dacia preistorică, figurile 237 şi 239 reprezintă titani şi giganţi aparţinând unor astfel de asociaţii de iniţiaţi. La hinduşi le-au corespuns înţelepţii Nagasi. De la aceste practici, s-ar fi putut scurge cam patru milenii.

Caduceul zeului Sarmis-Hermes-Mercur era un toiag pe care erau doi şerpi afrontaţi, încolăciţi ca cele două nadî – ida şi pingala – pe nadî Suúuma din corpul energetic al omului.

Şerpii reprezentaţi pe plăcile de

plumb, ca şi şarpele fantastic găsit la Tomis, au capul cu aspect blând feminin, cu plete, ceea ce corespunde şi tradiţiei hinduse, care consideră energia *śakti* de gen feminin.

Şarpele – simbol al energiei telurice – a devenit şi simbol al leacurilor – al Farmaciei .

Multe **basme româneşti** sunt foarte vechi. Ele îşi au obârşia în preistorie, când Pământul era slab populat, când focul se obţinea greu şi se păstra cu sfinţenie. Ele cuprind tradiţii impresionant de vechi. **Făt-Frumos** corespundea candidatului la iniţiere, care trebuia să treacă multe probe ca să devină apt **să se unească cu Ileana Cosânzeana** – Marea Zeiţă. În Yoga-Upanişad, Marea Zeiţă partenera lui Śiva, era Śaktî, adică puterea Zeului. În unele basme, Făt-Frumos era chiar omorât ca să renască iniţiat. În basmul Harap-Alb, el era înviat la o nouă viaţă chiar de Marea Zeiţă cu care urma să se unească.

În cartea Upanishads du Yoga, apărută la editura Galimard în 1971, Jean Varenne arăta că energia care zace la baza coloanei vertebrale a omului este ca un şarpe – kuõ'alinî – de gen feminin în limba sanscrită. Aceasta, prin practicile Yoga, se urcă în sus, prin canalul energetic Suśuma. În limba sanscrită, sufletul omului – âtman – este o parte din Duhul Suprem – brahman. Acesta este de gen masculin şi corespunde unui zeu: Iśvara, Śiva,..., iar energia – śakti – (de gen feminin) corespunde unei zeiţe: Parvati, Durgâ...(**5**, pp. 20–24). Unirea practicantului Yoga cu zeiţa simboliza însuşirea energiei, prin iniţiere, şi unirea cu Divinitatea – brahman.

În cartea sa, (**5**, pp. 11–15), J. Varenne susţinea că Yoga nu a aparţinut arienilor, veniţi în India pe la 1800 î. Hr., care au creat Veda, fiindcă aceasta se referea numai la acţiuni colective de salvare, pe când Yoga arăta o salvare individuală, prin mijloace proprii. J. Varenne atribuia rădăcinile practicilor Yoga vechii civilizaţii de la Mohenjo-Daro, de la care s-ar fi păstrat o plăcuţă cu un personaj într-o postură Yoga. Ulterior, caracteristic orientalilor, s-ar fi realizat un sincretism între Yoga şi religiile descendente din Veda: hinduism, jainism, buddhism...

Folclorul din România, ţară situată în inima vechii Arii, păstrează rămăşiţele unor practici de iniţiere realizate simbolic similar, prin unirea iniţiatului cu o zeiţă, o mândră crăiasă, ca în Mioriţa. Probele pe care trebuia să le treacă **Făt-Frumos din basmele populare româneşti** simbolizau pe cele impuse candidatului la iniţiere, axarea acestuia pe drumul spre adevăr, pentru a-şi însuşi forţa telurică śaktî, simbolizată prin marea zeiţă din tradiţia hindusă, prin Ileana Cosânzeana din basmele româneşti?

În Povestea porcului, **numele de porc ocultează pe acela de mistreţ**. Acest cuvânt este format din rădăcinile: a misiunii-mis, a transcenderii-tre şi a străpungerii-ţ. În tradiţia hindusă îi corespunde śveta varaha (mistreţul alb) simbol al unei kalpa – perioadă – din istoria omenirii.

Valahia Neagră, tradiţia **voievodului Negru** – prin numele lor – **indicau culoarea mamei-Pământ** sau ocultau unele taine ale iniţiaţilor? În basmul *Moşul şi Baba*, Baba era rea, absurdă, era legătura cu Pământul care împiedica înălţarea; Moşul spiritual, blând era inactiv.

Aşa cum reiese din inscripţiile de pe plăcile de plumb, publicate de Dan Romalo în Cronica getă apocrifă pe plăci de plumb, geto-dacii au avut multe feluri de scrieri. Două dintre ele au fost descifrate. Se vor lămuri toate? Câte informaţii şi expresii simbolice conţin?

În textele de pe plăcile de plumb (**4**), Decebal apărea scris *Dacibal*, adică Dacul Puternic sau Regele Daciei, aşa cum cita N. Densuşianu după Dio Cassius. (În vechea ariană, baal a însemnat puternic, conducător, rege) (**2**). Sinuciderea acestui Dac Puternic a marcat în istoria noastră, acum 1900 de ani, intrarea forţată, prin îngenuchere, a dacilor, în imperiul universal de atunci, dar dacii şi-au păstrat tradiţiile în sufletul lor. Astăzi, de bună voie, ne străduim să intrăm în Uniunea Europeană. Ne vom păstra tradiţiile sau vom renunţa să fim noi înşine?

Dacă doriţi un abonament la

DACIA MAGAZIN

Trimiteţi prin mandat poştal suma de 250 000 lei pe adresa: Daniela Gridan, 335700, Orăştie, Piaţa Victoriei 20.

Veţi primi începând cu luna următoare douăsprezece numere ale publicaţiei noastre.

Vă rugăm să specificaţi pe mandat adresa poştală corectă la care doriţi să primiţi revista.

Despre scrierile vechi pierdute atingătoare de Dacia

Al. PAPADOPOL-CALIMAH

Între numeroasele contribuții de valoare publicate în revista „Columna lui Traian" a lui B.P.Haşdeu se află şi un amplu studiu al istoricului Al. Papadopol-Calimah cu privire la scrierile antice, astăzi pierdute, ce se refereau la daci, intitulat „Despre scrierile vechi pierdute atingătoare de Dacia" şi publicat în 19 părți, între 1872 şi 1876. Pentru cei mai mulți, Al. Papadopol-Calimah (1833-1898) este astăzi doar un nume de stradă în Tecuci, uitat pe nedrept, împreună cu faptele sale. Istoric, publicist şi om polititc, a fost vicepreşedinte al Academiei (1885-1886). A avut preocupări extinse legate de izvoarele antice cu privire la daci. Foarte bun cunoscător al limbilor latină şi greacă veche, a studiat „Botanica daco-getică" (reunind sub acest nume listele de plante ale lui Dioscoride şi Pseudo-Apuleius) şi a elaborat acest studiu temeinic ce reuneşte toate izvoarele (aproape 300 la număr) în care se ştie că erau pomeniți geții sau dacii, dar care astăzi sunt pierdute. Puse laolaltă, aceste 19 părți formează o carte care, adnotată şi actualizată, va fi un instrument de mare valoare şi o imagine necesară asupra istoriografiei vechi, cu toate avatarurile sale. Cartea va apărea la Editura Dacica, în primul trimestru al anului 2007.

Oferim mai jos un fragment din finalul lucrării, o lucidă şi amară reflecție a autorului cu privire la soarta cărților până la inventarea tiparului: îngustimea şi fanatismul celor care au incendiat cele mai prețioase biblioteci din lume, preocupările împăraților bizantini pentru politică şi disprețul lor față de cultură, decadența şi uriaşele cheltuieli inutile de la curțile lor, „moda" rezumatelor, atât de răspândită şi azi, care suprimă lectura vie şi, în final, tragica soartă a multor manuscrise de la Athos, folosite la confecționarea explozibilului pentru tunurile păgâne. Probabil că multe texte cu privire la daci au pierit astfel, din ignoranță, din accident, din voia soartei, dar cine ştie dacă unele nu au fost distruse chiar cu intenție, de mână rea, din interese pe care cu greu le putem intui. Mai putem spera totuşi că unele dintre titlurile enumerate de către Al. Papadopol-Calimah au scăpat, aşteptând ca într-o zi să fie aduse la lumină din catacombele Bibliotecii Vaticanului sau din alte locuri tăinuite.

Dr. Aurora PEȚAN

Aici punem sfârşit cercetărilor noastre despre scririle vechi pierdute atingătoare de Dacia, cărora „Columna lui Traian" le-a acordat un loc ospetos în curs de mai mulți ani, începând de la 1872. Lucrarea aceasta este necompletă, cu cât ea este o lucrare trebuind mijloace de care noi n-am putut dispune. Câmpia producțiunilor antichității este întinsă şi hotarele ei sunt depărtate... Noi am făcut numai un pas; am dorit să dăm altora o îndemnare: „Sur la route où le temps m'arrête, je montre de la main aux jeunes voyageurs les pierre que j'avais entassées, le sol et le site oů je voulais bâtir mon édifice..."

Încheiem studiul nostru cu câteva rânduri relative la istoria distrugerii autorilor vechi.

Pierderea a o mulțime de autori o datorăm mai întâi lipsei de tipar, apoi timpului şi persecuțiunilor prin care scrierile lor au trecut în diferite epoci:

Habent sua fata libelli...

După Orosius şi Alexander Polyhistor, Nabonassar, regele Babilonului, a distrus la 747 î.Hr. toate scrierile care cuprindeau istoria şi faptele regilor predecesori ai săi. Iată faptul cel mai vechi din câte cunoaştem despre distrugerea cărților. Erau şi pe atunci nebuni care credeau că trebile omenirii trebuie să înceapă şi să se sfârşească cu persoanele lor şi numai după ideile lor...

Împăratul Chinei Chi-hoang-Ti (213 î.Hr.) fundase renumita bibliotecă din Alexandria, în despărțirea oraşului numită Brucchium. După Josephus Flavius, această bibliotecă se mări mult sub Ptolemeu Filadelful, fiu şi moştenitor al lui Soter, care aduna cărți din toată lumea. Ea cuprindea la început 200 000 de volume. În urmă, sub Ptolemeu Evergetul II, număra 700 000 volume, toate originale, după cum ne încredințează Aulus Gellius, din care 400 000 erau la Brucchium, iar 300 000 la sucursala din templul lui Serapis (Serapeum). Când Caesar cuceri Alexandria, biblioteca de la Brucchium pieri în mijlocul focului. Sucursala ei de la Serapeum fu distrusă o dată cu distrugerea templului lui Serapis, sub Teodosiu.

Biblioteca de la Cartagina, când Scipio a supus cetatea (146 î.Hr.) a fost disprețuită şi împrăştiată. Romanii nu erau încă mari amatori de cărți şi literatură. Din miile de manuscrise, găsite la Cartagina, ei se mărginiră a păstra numai 28 volume ale lui Mago, care tratau despre agricultură. Acestea fură prezentate Senatului şi, din

ordinul său, traduse latineşte. Cassius Dio de la Utica le-a tradus apoi greceşte.

Biblioteca din palatul lui Tiberiu şi biblioteca din Capitoliu au pierit amândouă în incendiile din zilele lui Nero şi Commodus.

Luptele între creştini şi păgâni au fost fatale cărţilor. În zilele Sfântului Apostol Pavel, efesienii au ars pe piaţă toate bibliotecile lor: „aducând cărţile, le ardeau înaintea tuturor şi au socotit preţurile lor şi au aflat cincizeci de mii de arginţi!".

La 390 d.Hr., patriarhul Alexandriei Teofil, cugetând a desfiinţa cinstirea idolilor în eparhia sa, provocă o luptă sângeroasă între creştini şi păgâni. Între alte nenorociri provenite din această turburare, templul lui Serapis a ars cu imensa bibliotecă ce o conţinea.

Biblioteca Constantinopolitană, care se îmbogăţise din despuierile Răsăritului şi ale Apusului, a fost distrusă, în mare parte, de incendiu. La 476, sub Basiliscos, a ars superba bibliotecă fondată de Teodosiu cel Tânăr. Ea cuprindea 120 000 de volume rare. Biblioteca împăratului Constantius, sporită de Iulian şi Valens, cuprindea 300 000 de manuscrise. Toate acestea au pierit.

Sfântul Papa Gregorie cel Mare, la 604, arde mii de cărţi ale păgânilor; între altele pe ale lui Titus Livius.

Sfântul Gregorie, luminătorul Armeniei, arde la 277 d.Hr. toate cărţile şi bibliotecile din Armenia, toată literatura armeană, care era o comoară pentru istoria asirienilor, mezilor, perşilor, grecilor, geţilor şi a tuturor neamurilor cu care armenii au avut a face în curs de secole.

Năvălirile barbarilor, distrugând Imperiul Roman, au distrus nenumărate biblioteci.

La 640, arabii calcă Alexandria şi ard biblioteca ei. În curs de patru luni, băile oraşului ardeau mereu cărţi.

Când musulmanii au cucerit provinciile perse, mai multe biblioteci căzură în mâinile lor. Saad-Abu-Vakkas a scris lui Omar, cerând voie a le transporta în Turcia; însă răspunsul lui Omar a fost scurt: aruncă-le în apă! şi, astfel, ele pieriră. Încă din zilele lui Xerxes, perşii adunaseră cărţi din toată lumea spre fondarea acestor biblioteci.

În zilele împăratului bizantin Leon III, biblioteca arsă sub Basiliscos se înlocuise în parte cu 360 000 de volume, culese de un colegiu de 13 profesori bibliofili. Dar Leon III fiind iconoclast, ca să-şi răzbune pe aceşti profesori care persistau de a se închina icoanelor, puse într-o noapte de se înconjură biblioteca cu materii combustibile şi-i dădu foc!

În secolele IX şi X, normanzii au distrus mii de cărţi. Orderic Vitalius, istoric de pe la 1150, ne descrie cu amărăciune această distrugere: „În mijlocul grozavelor vijelii – zice el – care au distrus atâtea nenorociri, scrierile autorilor vechi au pierit în incendiile ce înghiţeau mănăstiri şi locuinţe. Puţine câte mai scăpaseră prin dibăcia părinţilor noştri din mâinile barbarilor, au pierit mai în urmă din neîngrijirea urmaşilor lor. Mai târziu au urmat silinţe spre a le redobândi, dar ele dispăreau în cursul secolelor din memoria celor vii, precum grindina şi zăpada, care cad prin fluvii, urmează fără a se mai întoarce cursul repede al undelor".

Biblioteca califilor Egiptului, la Cairo, cuprindea 1200 de exemplare ale Istoriei Universale a lui Tabary sau Abdul-Djafar-Mohammed-ebn-Djorair, istoric şi jurisconsult arab care a trăit pe la 839-925 d. Hr., şi o mulţime de scrieri antice. Ea avea peste 1.600.000 de volume!... Dar la 1073, turcii revoltându-se, în zilele califului Mostanser-Billach, au prădat şi distrus această imensă bibliotecă.

Califul Al-Mamun (813 d.Hr.) a pus de s-au tradus o mulţime de autori vechi greci în limba arabă; după aceasta, el ordonă a se arde originalele, nemaigăsindu-le trebuitoare arabilor.

Biblioteca de la Tripoli, în Siria, mai vestită decât cea a califilor, cuprindea 3.000.000 de volume de teologie, ştiinţe, istorie, tradiţii, geografie. Sub cazii din familia Ammar, o sută de copişti plătiţi de stat copiau necontenit şi corespondenţi din toate părţile lumii trimiteau la Tripoli cărţi originale şi copii. Sub guvernul acestei familii, Tripoli devenise o Academie, unde înfloreau toate ştiinţele şi unde veneau cu grămada oameni învăţaţi din toate ţările. Dar la 1105, Tripoli căzu sub stăpânirea francilor comandaţi de Raimond IV, conte de Saint-Gilles. Un preot franc intrând în edificiul bibliotecii, veni din întâmplare în sala care era secţiunea Coranurilor. El pune mâna pe o carte şi dă peste un Coran; deschide a doua, a treia, şi vede tot Coranuri. Fanaticul preot iese furios şi declară că tot edificiul nu cuprinde decât cărţi diabolice. Francii pun foc şi această lume de miriade de cărţi se preface în cenuşă, spre lauda lui Dumenzeu...!

Secolul XV s-a însemnat prin lunga şi sângeroasa luptă a husiţilor în Boemia. Moldova lui Ştefan cel Mare a dat ospitalitate prigoniţilor religioşi; se zice chiar că oraşul Huşi datează din acea epocă: „Husch, oppidum in tribus collibus positum, ab Hussitis, quos anno 1460 Mathias rex relegarat, appellationem accepisse." Acest secol s-a mai însemnat prin grozava luptă între Franţa şi Anglia, când în curs de aproape 50 de ani Franţa prădă şi încălcă din toate părţile. Descoperirea tiparului sosi, din fericire, la 1446, spre a scăpa de distrugere cărţile care mai rămăsese; dar nu de tot.

Regele Ungariei Mathias Corvin fundase la Buda o mare şi preţioasă bibliotecă, adunând cărţi cu cheltuieli enorme din Italia şi din Grecia, după căderea Imperiului Bizantin. Acest depozit de erudiţie cuprindea o mulţime de scrieri antice cu totul pierdute astăzi, după mărturia eruditului I.Al. Kohlburger, supranumit Brassicanus, care a trăit pe la 1500 şi care vizitase cu de-amănuntul această colecţiune de comori. Dar la 1526, sultanul Soliman, luând Buda după bătălia de la Mohacz, a dat foc şi devastă această bibliotecă.

La mănăstirea Mega-Spileon, la muntele Cyllene în Arcadia, se adăpostiră, după căderea Imperiului Bizantin,

toate cărţile vechi, câte scăpară de furia otomanilor. De la cea dintâi invazie a turcilor în Tracia, călugării greci fugind aicea din toate părţile, au adus cu dânşii mii de manuscrise de autori antici. Mega-Spileon a fost din vechime depozit de cărţi. Dar la 1600 un incendiu înfricoşat preface în cenuşă mănăstirea şi biblioteca. Mai înainte, la 1440, arsese încă biblioteca atunci în fiinţă la Mega-Spileon.

La 1549 Eduard IV condamnă prin decret şi arde cărţi pe piaţa publică la Oxford. Apoi Cromwell dă încă o dată foc bibliotecii de Oxford, care era una din cele mai bogate în Europa.

În secolul XVII au pierit multe biblioteci importante de manuscrise antice. Astfel, biblioteca Augustinilor de la Maienţa (1649), biblioteca din Escurial (1671), biblioteca de la mănăstirea Gemblou din Belgia şi biblioteca de la mănăstirea sfântului Anton din Veneţia (1685). Londra pierdu mai multe biblioteci bogate, în incendiul din 1666.

Prescurtările (Excerpta) au fost încă una din cauzele pierderii autorilor vechi. Festus (Sextus Pompeius) prescurtează pe Verrius Flaccus şi se prescurtează şi el de Paul Daiconul; Iustin pe Trogus Pompeius; Iordanes pe Cassiodor; Hermolaus pe Ştefan din Bizanţ; Xifilin pe Dio Cassius; şi astfel aceşti abreviatori distrug scrierile citaţilor autori, căci puţini se mai ocupau apoi de a copia imensele volume originale, mulţumindu-se cu prescurtările lor, adesea greşite din ignoranţa sau chiar din reaua credinţă a copiştilor. Astfel, originalele se împuţinau şi se pierdeau. Sub Vasile Bulgaroctonul (an. 976), un abreviator necunoscut a sluţit pe Strabo, prescurtând geografia sa sub titlul stupid Chrestomaţia straboniană, parcă Strabo întreg nu mai era trebuitor! Pe la începutul secolului X, împăratul Constantin Porfirogenetul a ordonat a se face 54 de volume de extrase: prescurtări din istoricii antici ce se păstrau în Biblioteca Constantinopolitană. De atunci moda a făcut de a nu se mai copia originalele. Spre mai multă nenorocire, chiar extrasele acestea dispărură în urmă, afară de Excerpta legationum. Nu mai existau acum împăraţi ca Teodosiu, care instituia, prin legi, copişti dintre persoane erudite spre a copia necontenit cărţile câte începeau a se uza. Sunase ceasul cel rău al

Bizanțului! Nu mai erau în acea țară nici Belisari: țara îi chiorâse spre recunoștință!... Nici împărați alde Aurelian „mâna pe sabie", nici Iustiniani, nici Teodosiu II, care fonda Academie, catedre de litere, de filozofie, de istorie, de lucrări geografice şi de drept. Bizantinii nu se mai ocupau nici de literatură, nici de întărirea statului, - semne vederate de decădere şi de amorțire. Nimic nu e mai îngrozitor decât tabloul administrației lor. Mihail III (an. 842) face o pace ruşinoasă cu califul Adallah-al-Mamun şi, între alte condiții, se leagă a-i da pe toți autorii greci şi latini din bibliotecile constantinopolitane. Trecuseră acei timpi de adevărată libertate şi de erudiție când şi damele se ocupau cu copierea autorilor vechi, spre a-i lăsa intacți posterității. Bizanțul se pregătea a fi rob, căci precum zice Seneca: „când într-o țară instrucțiunea şi dragostea literelor au încetat, libertatea a pierit şi robia este aproape..." Pierise cu încetul şi timpii când vechii monahi se ocupau zi şi noapte cu copierea şi păstrarea anticelor monumente literare ale doctei antichități. Monahii moderni n-aveau altă grijă decât a le distruge!... „Il y a eu un moment oů l'ignorance fut ordonnée comme une devoir, puisque le Pape Gregoire I réprimanda sévčrement les évęques qui enseignaient la grammaire et communiquaient ŕ leurs élčves des manuscrites profanes; c'est était, disait le pontife, célébrer de la męme bouche Jupiter et Christ. Non seulement il interdit ces lectures, mais il ordonna la destruction des ouvrages et monuments pad'ens". Bizantinii se ocupau de politică, de roşii, de verzi, de vineți, de galbeni, de toate culorile; curcubeul nu mai conținea destule culori spre a caracteriza partidele, nuanțele, mizeriile lor politice. Ei se ocupau de ceremonialul palatului şi al patriarhiei, de alegeri, de gâlcevi şi de încurcături teologice, grămădeau mănăstiri peste mănăstiri, călugări peste călugări... iar turcii veneau şi toți băcanii inundaseră Bizanțul şi totul devenise băcănie şi trafic.... „Fericiții împărați bizantini – zice cu ironie eruditul scriitor grec Daniil – cătau să aibă în imperiul lor călugări mulți şi nu ostaşi, crezând că vor goni cu mătania pe arabii de la miazăzi, pe turcii de la răsărit, pe sciții de la nord şi pe italienii (venețieni şi genovezi) de la apus"... Când în secolul IX ruşii au năvălit şi au cucerit Constantinopole, bizantinii nici nu apucaseră măcar să audă că vin ruşii, trecând peste atâtea țări şi mări, peste fluvii, peste întregi provincii aliate sau bizantine; ci deodată ei se treziră cu ruşii la Constantinopole. Este foarte instructiv a citi cineva discursurile patriarhului Fotie, contemporan, pronunțate de pe amvonul patriarhiei la această ocazie.

Unde se putea da bani pe cărți, pe manuscrise, pe copişti, pe biblioteci? Vistieria bizantină avea alte nevoi mai serioase. Numai bugetul palatului se urca în 1185, sub Isaac Angel Comnenul, la valoarea astăzi echivalentă cu o sută milioane de franci pe an!... Personalul funcționarilor palatului ajungea la numărul de 20.000 trântori, între care vedem şi pe ëáóóáíď öúńď ő ň ai Maiestăților lor imperiale, adică pe porteurs de la chaise perceé. Împărații şi patriarhii mai aveau încă ocupații importante. Timpul domniei lui Comnenul şi-a lui Andronic Paleologul, activitatea şi preocuparea patriarhilor Cerularius şi Ioan Aprino abia au ajuns spre a se hotărî o mare chestiune, de care parcă atârna viitorul omenirii, adică aceea ca patriarhii să aibă drept de a purta cizme cusute cu mărgăritare, întocmai ca şi împărații. Trecură abia 100 ani de la această luptă națională despre cizme... Şi patriarhii cei plini de trufie veneau în genunchi pe pulbere să-şi ia investitura de la biruitorii mahomedani, găsindu-se fericiți că li se învoia să sărute piciorul şi poala vitejilor padişahi...

De bani era mare nevoie la bizantini. Împărați şi supuşi nu puteau cheltui pe cărți, căci erau şi cheltuieli sufleteşti de reglat: ei păcătuiau; prin urmare, trebuiau să zidească mănăstiri spre iertarea păcatelor lor. Vasile Macedoneanul asasinează pe predecesorul său, Mihail, şi zideşte biserici şi mănăstiri pe numele arhanghelului Mihail. Constantin Monomahul se înamorează de Sclerena, care locuia la Cynygesium şi, spre a găsi un pretext de a vizita aceste locuri, zideşte celebra mănăstire Manganii (Ěď íŢ ôů í ĚáăăÜíů í), cu care a sleit vistieria în curs de mai mulți ani. Împărați şi supuşi uitaseră chiar limba lor; ei nu mai scriau, nu mai vorbeau corect nici latineşte, nici greceşte. Citiți decretele şi autorii bizantini, pe Ptohodromos, pe Tzetzes şi pe ceilalți. Am zis împărați şi supuşi, căci astfel este experiența secolelor. Sunt mai bine de două mii de ani de când Xenofon scria: „am avut totdeauna convingerea că precum sunt capii statelor, astfel devin şi statele"... Istoria ne adevereşte necontenit acest adevăr.

Mănăstirile de la muntele Athos au fost un mare depozit de scrieri manuscrise vechi. Mulți autori antici ne sunt cunoscuți, găsiți prin boltele seculare de la Athos. Dar bibliotecile de la acest munte au suferit multe devastări. „Ainsi – zice V. Langlois – en 1820 au début de la guerre de l'indépendence Grecque, les bibliothčques de la Montagne Sainte firent les pertes les plus sensibles. Les Turcs qui tenaient garnison dans la province de Thessalonique, exigčrent que les moines de l'Athos leur livrassent, pour les besoins de la guerres, leurs manuscripts sur parchemin, qu'ils convertirent en gargousse. Il y eut alors des milliers de précieux ouvrages profanes, qui furent aneantis complčtement"...

Iată, în scurt, cauzele distrugerii şi pierderii autorilor vechi. Descoperirea tipografiei de către nemuritorul Gutemberg la 1446 puse capăt ruinei totale de care mai erau amenințate producțiile seculare ale spiritului omenesc. „Această artă divină (precum o numeşte luminatul cardinal Nicolae Cusanus, care a introdus, a întemeiat şi propagat, la 1450, tipografia la Roma), este gloria cea mai mare a omenirii şi, grație ei, fructele geniului au încetat să mai fie prada viermilor şi a pieirii".

De atunci, putem zice cu Ovidiu:

Scripta ferunt annos...

O carte de excepție

Macedonia istorică

de Dima Lascu și Georgeta Lascu

prof. Mariana TERRA

Sentimentul patriotic este parte intrinsecă a ființei umane. Dar, spre deosebire de alte coordonate exclusiv omeneşti, patriotismul există sau nu. El se poate dezvolta sau diminua, în funcție de o serie întreagă de factori: familie, educație, societate, influențe diverse pe plan restrâns, național sau internațional. Atunci când există, sentimentul de apartenență la un neam şi la o țară devine motorul propulsator care dirijează ființa noastră spre afirmarea autoidentificării la un popor anume – poporul tău! – care a fost şi este unic pe acest pământ.

Mândria de a fi parte integrantă a neamului său aromân, dorința lăudabilă de a exprima public această mândrie, bucuria de a împărtăşi semenilor aspecte marcante ale istoriei aromânilor, toate aceste sentimente se regăsesc în cartea „Macedonia Istorică“ scrisă de inginerul Dima Lascu. Apărută recent la Craiova, sub auspiciile Mediei Sud Europa S.A., la Editura de Sud, cartea – dedicată „Familiei şi Neamului Armânesc“ - este o emoționantă pledoarie pentru păstrarea şi prețuirea etnicității aromâne.

Dima Lascu s-a născut în zona Munților Rodopi din sud-estul Bulgariei (Macedonia bulgărească); când avea doar trei ani, familia s-a mutat în România, stabilindu-se în Cadrilater, la Balcic. După doi ani, familia s-a mutat din nou, de data asta într-o comună din județul Constanța. După studiile medii, Dima urmează şi absolvă Institutul de Construcții din Bucureşti devenind inginer în anul 1965. Conduce apoi Direcția Monumentelor Istorice şi de Artă Bucureşti coordonând restaurarea monumentelor din întreaga țară. Ca urmare a desființării acestei instituții, lucrează la Banca Centrală de Investiții Bucureşti, ca inspector tehnic, inspector general şi revizor. În 1987 vizitează Bulgaria şi Grecia, apoi se stabileşte în Statele Unite, la New York, împreună cu familia, unde locuieşte şi în prezent. Este membru marcant al Societății „Dacia Revival“ cu sediul central în New York şi participă activ la eforturile românilor din țară şi din străinătate de a face cunoscut trecutul glorios şi plin de sacrificii al traco-geto-dacilor, strămoşii noştri comuni.

Volumul „Macedonia Istorică“ este o lectură foarte plăcută, scrisă într-un stil accesibil şi din care răzbate mândria autorului de a aparține neamului său aromân.

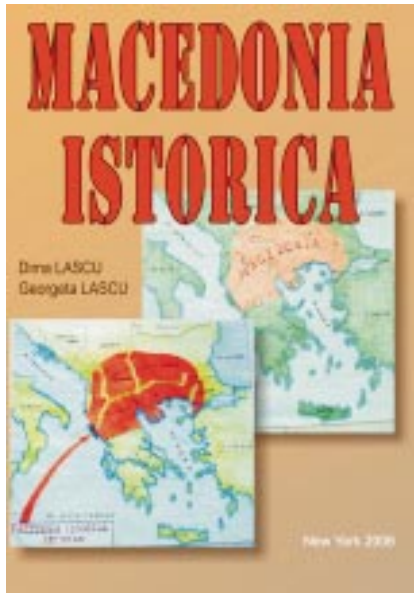

Structurată în patru capitole reprezentative:
– Macedonia Istorică
– Cîntece armâneşti
– Cîntece româneşti
– *În două poezii armâneşti (creații ale autorului), cartea beneficiază de o prefață apreciativă a doctorului Napoleon Săvescu, preşedintele Societății „Dacia Revival“ din New York. În prefață este subliniată ideea că: „Populațiile* aromâne, megleno-române, istro-române, *denumite cu un termen general* vlahice, *sunt parte din aceeaşi familie etnică cu românii nord-dunăreni...“. Cu alte cuvinte, românii, aromânii, megleno-românii şi istro-românii sunt frați buni întru etnie. Această concluzie se desprinde din întreaga incursiune istorică pe care Dima Lascu o face cu privire la traci şi la urmaşii lor. Studiind scrieri şi documente importante pe care le trece în bibliografia cărții sale, autorul îşi exprimă clar şi răspicat crezul - chiar la începutul demersului narativ – printr-un motto fără echivoc: „Cred că aromânii (macedo-românii sau macedo-vlahii) sunt singurii urmaşi ai tracilor sud-dunăreni şi ai poporului lui Filip II şi Alexandru Macedon şi singurii care le mai păstrează şi azi din limbă, tradiții şi religie.“*

Bazându-se pe o migăloasă, dar recompensatoare lectură a unor documente istorice mai vechi şi mai noi, autorul prezintă o succintă istorie a tracilor şi a urmaşilor lor, cu insistență pe istoria aromânilor. Concluzia care se desprinde este concluzia la care încep să ajungă din ce în ce mai mulți semeni ai noştri, urmaşi ai traco-geților, şi care este enunțată succint în „Enciclopedia Britanică“ a anilor 1922–1923: „În timp ce strămoşii noştri bretoni alergau sălbatici prin păduri şi pe jumătate goi, țara României era civilizată, avea instituții, confort şi chiar luxul unei comunități culte şi bine organizate.“ Nu de mult, istoricul american W. Schiller conchidea: „...istoria a început acolo unde locuieşte astăzi neamul românesc.“ (v. pag. 13)

Studiind documente autentice, domnul Lascu vorbeşte despre traci, continuatori ai pelasgilor, şi care au ocupat un teritoriu imens din „vechea Europă“, atât la nord, cât şi la sud de Dunăre. Tracii sudici au „rădăcinile cel mai bine înfipte în zona de baştină carpato-danubiano-balcanică“. Ei se vor numi daci – cei din

Munţii Carpaţi – şi macedoneni – cei din Munţii Rodopi şi Pind.

După cum este bine ştiut, limba strămoşilor noştri a fost şi încă este un domeniu extrem de controversat. Împrejurări neprielnice din punct de vedere politic şi istoric, precum şi interese diverse ale celor de la putere au făcut ca ideea nocivă şi absolut contrară adevărului potrivit căreia limba noastră este văzută ca un împrumut latino-roman să fie perpetuată, mai ales la nivel guvernamental şi la nivelul instituţiilor de istorie naţională. Domnul Dima Lascu reaminteşte cititorilor că tracii aveau „două dialecte principale: unul latin-prisc şi celălalt aramic sau arameic (vulgar).“

Afirmaţia lui Ovid Densuşianu este demnă de a fi evidenţiată: „aromânii sunt descendenţi ai vechilor locuitori din regiunile unde locuiesc şi în prezent – Epir, Tesallia, Macedonia, Tracia – şi vorbesc o limbă cu dialect arameic (aramic) al limbii latine vulgare“.

În continuare, domnul Dima Lascu îi trece în revistă pe regii Macedoniei, printre care: Alexandru I, Perdicas, Arhelaos, Filip al II-lea, Alexandru Macedon, Pirrus, Filip al V-lea, Perseu etc. şi este punctat rolul jucat de fiecare rege în evoluţia societăţii din vremea lor.

Bazându-se pe documentele cercetate referitoare la teritoriul în care se vorbeşte limba latină populară, autorul are convingerea – la fel ca mulţi oameni de ştiinţă şi cultură români şi străini – că: „Singurele locuri în Europa unde latina populară, bătrâna sau prisca a biruit pe toate planurile sunt România de azi cu împrejurimile ei şi Macedonia Istorică, asta pentru că băştinaşii get-beget ai acestor locuri au fost cei nedomniţi de nimeni (Dacia a fost ocupată de romani doar 14% şi pentru o perioadă istorică nesemnificativă, doar de 165 de ani, iar Munţii Rodopi şi Pind nu au fost ocupaţi niciodată)“. Ca atare, influenţa limbii romane asupra dacilor şi asupra aromânilor a fost minimă, ca orice influenţă pasageră. Ni se spune în continuare: “Imperiul Roman nu înseamnă poporul roman; el era un mozaic de popoare-naţii şi nu puteau determina într-un secol şi jumătate sau în câteva secole o transformare etnico-lingvistică spirituală: din germani în români, din greci în români sau din traco-daci în români“. Este suficient să menţionăm faptul că alte popoare au fost sub ocupaţie romană un timp mult mai îndelungat decât traco-dacii: grecii – 641 de ani, evreii şi egiptenii – 425 de ani, germanii şi englezii – 427 de ani, maltezii – 1088 de ani dar, în ciuda a şase secole sau a peste o mie de ani de ocupaţie romană, popoarele respective şi-au păstrat limba proprie. Şi atunci – pe bună dreptate se întreabă, retoric, autorul: „cum de s-au romanizat şi au învăţat aşa de repede latina numai macedonenii (aromânii) şi dacii??“ Răspunsul este unul de bun-simţ: macedonenii şi fraţii lor, dacii, aveau limba lor comună pe care şi-au păstrat-o esenţialmente până în zilele noastre.

Este demn de adăugat faptul că, încă din secolul al III-lea, în Imperiul Roman se dezvolta un dacism *tot mai accentuat printre conducători şi în rândul armatei, cu atât mai mult cu cât* peste jumătate din împăraţii romani au fost traco-geţi *iar visul lor era „reunificarea şi realizarea unei* Dacii Mari *“.*

În „Codexul Rohonczi“ - a cărui remarcabilă traducere aparţine doamnei profesoare universitare Viorica Enăchiuc – este stipulat faptul că blakii *sau* vlahii, *urmaşii traco-dacogeţilor, au continuat să folosească semne proprii în scrierea documentelor redactate în limba latină vulgară şi că, în bisericile vechi româneşti, cultul ortodox se exercită în limba latină vulgară până în secolele al XII-lea şi al XIII-lea.*

Şi pentru ca demonstraţia să fie completă, autorul include în cartea sa cuvinte aromâneşti din categoriile cel mai des folosite: părţi ale corpului uman, grade de rudenie, animale, precum şi din diverse alte domenii. Iată câteva exemple: „cap, ochiu, ureachi, mână, palmă, braţu, coapsă, grumadzu, cicior, nări, mamă, tati, sorâ, frati, veru, nipotu, niveastă, calu, iepur, gâină, câni, Dumnidză, lună, soari, steali, brumă, dumânică...“ Este evident că orice român înţelege aceste cuvinte.

Numai un ignorant sau un rău-voitor poate să mai aibă dubii privitoare la limba aromână (sau macedo-română) şi la limba română ca limbi-surori şi continuatoare ale aceleaşi limbi pe care au vorbit-o strămoşii noştri traco-geto-daci.

Postfaţa cărţii cuprinde o sinteză a întregului demers de cercetare: „Macedonia Istorică este, de fapt, teritoriul din Balcani pe care s-a făurit primul stat centralizat administrativ, politic şi militar din Europa antică şi care, după ce a ajuns un mare imperiu, s-a destrămat foarte repede“.

În părţile a doua şi a treia a cărţii, sunt reproduse „Cîntiţi armâneşti“ şi „Cîntece româneşti“ foarte populare. Transpunerea pe partitură muzicală a versurilor aparţine talentatei fiice a autorului, Georgeta Lascu, care este şi coautor al cărţii.

Dintre cântecele româneşti atât de îndrăgite la vremea lor, încât au devenit romanţe, amintim câteva care au dat o coloratură şi o savoare unică Bucureştiului de altădată: „Astăzi e ziua ta“, „De ce nu vii?“, „De tine nu-mi mai este dor“, „La umbra nucului bătrân“, „Mai am un singur dor“, „Mînă, birjar“, „Se scuturau toţi trandafirii“, „Să-mi cânţi, cobzar“, „Pe lângă plopii fără soţ“, „Te-aştept pe-acelaşi drum“...

În partea a patra, găsim creaţii personale ale autorului, poezii scrise în aromână. Talentul artistic al domnului Dima Lascu se manifestă nu numai prin poezii originale, dar şi printr-o voce baritonală absolut încântătoare, voce pe care autoarea acestor rânduri a avut ocazia s-o audă, în iulie 2006, la Orăştie şi la Costeşti, în judeţul Hunedoara, unde mii şi mii de români din toată ţara şi din străinătate s-au întâlnit şi au comemorat 1900 de ani de la trecerea în neuitare a marelui rege dac, Decebal.

Cartea „Macedonia Istorică“ se încheie cu un emoţionant album de familie şi cu arborele genealogic al familiei autorului.

Îl felicităm cu căldură pe inginerul Dima Lascu pentru nobilul efort depus în scopul menţinerii treze, în oameni, a sentimentului de apartenenţă la un neam unic şi sfânt, neamul tău!

Domnul Dima Lascu exclamă plin de mândrie: „ş-o hiu armân“. Ne alăturăm şi noi, exclamând cu aceeaşi mândrie: „şi io-s român!“

Teoria încercuirii și asedierii Munților Orăștiei

(Partea întâi)

Dan OLTEAN
Vladimir BRILINSKY

Este greu de înțeles, cum poate fi scrisă istoria şi cum pot fi emise teorii care, în timp, capătă rol de dogmă, de către unii istorici şi arheologi care nu cunosc toate elementele care ar trebui să compună un tablou istoric real şi corect. Bătând cu pasul locurile pe care acum 1900 de ani se desfăşura cotropitorul război roman şi încercând să deslușim cum a fost posibilă cucerirea redutei din Munții Șurianu, am fost surprinşi să descoperim elemente total necunoscute de istoriografia românească, elemente pe care le considerăm deosebit de importante pentru completarea unor goluri în scrierea onestă a istoriei dacilor. Castre romane sau fortificații dacice, necunoscute până acum şi nepublicate în lucrări de specialitate, descoperite de noi (un psiholog şi un jurnalist) în acest an 2006, vor fi aduse la cunoştința publicului larg prin intermediul revistei Dacia Magazin. Şi dacă din acest public larg, cei plătiți din banul public să cerceteze şi să publice, se vor apleca asupra acestor descoperiri, cu seriozitate şi fără resentimente, vom fi mulțumiți ca ne-am adus o modestă contribuție la rescrierea corectă a istoriei.

Castrul de la Chitid

Invalidarea „clasicei“ teorii a atacului-surpriză

În numărul din noiembrie 2005 al publicației *Dacia Magazin* dedicam 7 pagini descoperirilor de la Şureanu şi de la Dealul Negru. Cele două fortificații dacice identificate de noi pe munți ce depăşesc 1800 metri altitudine demonstrau cât se poate de clar că dacii au opus o rezistență îndârjită atacului dinspre Oltenia, purtat de trupele romane asupra Sarmizegetusei.

Înaintarea coloanei ce a urcat în Munții Şureanu dinspre Petrila, cantonată o anumită perioadă de timp în castrul de mare altitudine de la Vârful lui Pătru, a fost întârziată de rezistența pe care i-au opus-o dacii pe actuala culme a Brateşului de lângă Vârful Şureanu. Pe această culme am descoperit, în premieră absolută, două ziduri de piatră paralele. Unul are lungimea de 170,4 metri, iar celălalt, situat aproape de buza pantei, se întinde pe o distanță de 36,7 metri. Lățimea ambelor ziduri este de 1,4 metri iar înălțimea actuală sau, mai precis, diferența dintre muchia zidului şi nivelul solului este de 0,3-0,4 metri. Romanii au reuşit să treacă peste aceste fortificații deoarece, pe teren, avem castre şi înainte de ziduri (la Vârful lui Pătru), dar şi după aceste întătituri, în direcția capitalei Sarmizegetusa Regia (la Comărnicel).

Afirmam în numărul din anul trecut al revistei *Dacia Magazin* că a doua coloană, care a atacat capitala Daciei din direcția sudică, a urcat pe la cetatea Bănița şi apoi, la aproximativ 5 kilometri depărtarea de aceasta, pe plai, a construit castrul de la Jigorul Mare. Ulterior, cele două armate romane s-au întâlnit la Comărnicel, cel mai important nod de plaiuri din munții de la sud de Sarmizegetusa. Acolo, romanii au construit nu mai puțin de patru castre, dintre care două sunt atipice. La Comărnicel întâlnim, pe de o parte, efectivele ce au urcat dinspre Vârful lui Pătru şi Jigorul Mare şi care şi-au construit aici castre de dimensiuni comparabile cu cele din locațiile precedente iar, pe de altă parte, mai sesizăm prezența altor trupe cantonate în acele fortificații atipice. Este vorba de un castru alipit de fortificația de pe vârf şi de un alt castru octogonal poziționat spre tabăra dacică.

Romanii au întâmpinat la Dealul Negru, munte ce se află la circa 5 kilometri distanță de castrele de la Comărnicel, o rezistență de netrecut. Prin natura sa, fiind un povârniş stăncos şi abrupt ce barează accesul pe singurul plai ce se îndreaptă către Sarmizegetusa, Dealul Negru era aproape imposibil de escaladat de numeroasele armate romane. Pentru a fi şi mai inaccesibil, dacii au construit pe creasta sa nu mai puțin de şase şanțuri şi valuri din piatră şi pământ. Lungimea totală a tuturor fortificațiilor descoperite de noi şi publicate în premieră în numărul 37 al acestei publicații însumează 231,5 metri. Dovadă a faptului că romanii au întâmpinat o puternică rezstență la Dealul Negru sunt cele patru castre. Celor două armate care au pornit inițial de la Bănița şi Petrila şi care au lăsat pe teren castrele de la Jigorul Mare şi Vârful lui Pătru, li s-au alăturat alte efective, astfel încât la Comărnicel avem nu două castre, ci patru. Trupele de

infanterie şi de cavalerie ale romanilor nu au putut să treacă peste stâncile şi peste fortificaţiile dacice de la Dealul Negru. A fost necesar să fie aduse din vale alte efective. În cele două castre atipice vor fi adăpostiţi prăştiaşii din Baleare şi arcaşii sirieni. Oricum, nici dublându-şi efectivele, romanii nu au trecut de Dealul Negru. Dovadă este faptul că pe o distanţă de circa 15 kilometri, spre Sarmizegetusa, nu se mai află niciun castru roman.

Până în anul 2005 nu se ştia de existenţa vreunei fortificaţii dacice în munţii din sudul Sarmizegetusei. Acest fapt i-a îndemnat pe istoricii C. Daicoviciu, H. Daiciviciu şi mai ales pe I. Glodariu, ce au monopolizat timp de peste 60 de ani săpăturile arheologice din Munţii Orăştiei, să lanseze "teoria atacului-surpriză". În genere, această teorie postulează ideea că Sarmizegetusa a căzut în primul război daco-roman din 101–102 din cauza atacului din direcţia sudică. În optica acestor autori, Decebalus a fost nevoit să ceară pace datorită loviturii de graţie pe care i-au aplicat-o romanii, aceştia înaintând pe un presupus teritoriu nefortificat. Respectivii istorici îl văd pe Decebalus ca pe un rege naiv, care ar fi uitat să-şi fortifice munţii. Datorită acestei „neglijenţe", romanii au ajuns la Sarmizegetusa fără să întâmpine nicio rezistenţă.

Trebuie să recunoaştem că respectiva teorie nu demonstrează decât naivitatea şi lipsa de profesionalism a celor care au lansat-o. „Teoria atacului-surpriză" nu putea fi concepută decât în condiţiile absenţei unor cercetări serioase în munţii de la sud de Sarmizegetusa. Doar lipsindu-se de periegheze efectuate temeinic în această zonă, cei trei istorici au putut să afirme că munţii sunt „…lipsiţi complet de fortificaţii dacice" (I. Glodariu. Itinerarii…p. 159). Chiar şi fără aceste periegheze, orice cunoscător al logicii aristotelice a fi putut deduce că un general de talia lui Lusius Quietus nu ar fi putut acoperi singur 1/3 din fronturile de luptă din Munţii Orăştiei. Apoi, efectivele maure ar fi fost prea puţine pentru a intra în cele patru castre de la Comărnicel. În plus, cavaleria maură nu ar fi putut nicidecum ataca Dealul Negru din cauza stâncilor de aici, a prăpastiilor care mărginesc acest deal şi a fortificaţiilor dacice din vârf.

Castrul de la Chitid. Logica descoperirii

În numărul din anul trecut al revistei *Dacia Magazin* nu am reuşit decât să invalidăm teoria atacului-surpriză. Din păcate, încă nu întrezăream nicio teorie demonstrabilă din punct de vedere strategic şi faptic care să-i ia locul prece-

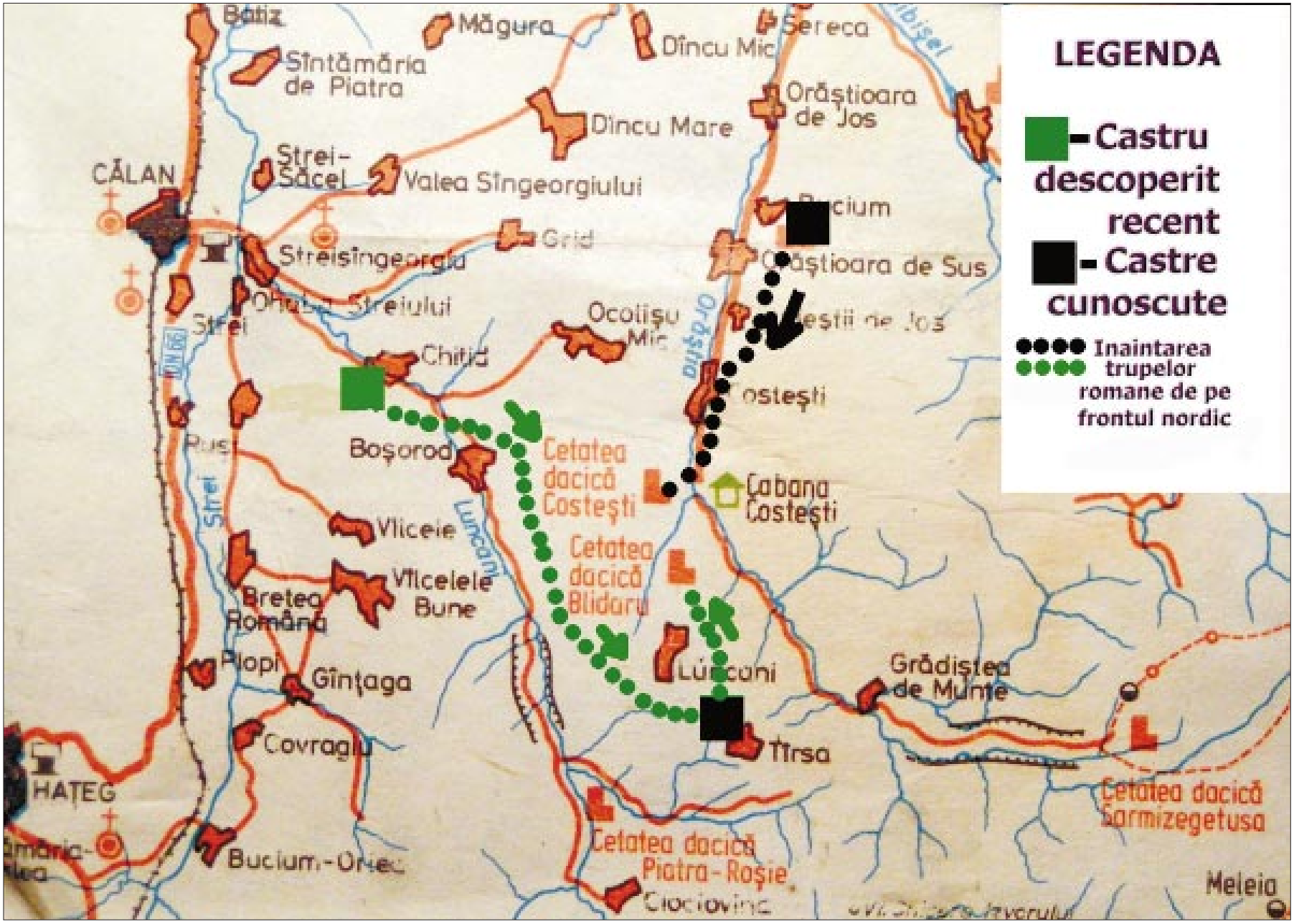
LEGENDA
Castru descoperit recent
Castre cunoscute
Inaintarea trupelor romane de pe frontul nordic
Batiz
Măgura
Dîncu Mic
Sereca
Sîntămăria de Piatra
Dîncu Mare
Orăştioara de Jos
CĂLAN
Strei-Săcel
Valea Singeorgiului
Grid
Streisîngeorgiu
Orăştioara de Sus
Ocolişu Mic
Chitid
Boşorod
Cetatea dacică Costeşti
Cabana Costeşti
Vîlceie
Cetatea dacică Blidaru
Vîlcelele Bune
Breteo Română
Plopi
Gîntaga
Lúncani
Grădiştea de Munte
Covragiu
Tîrsa
HAŢEG
Cetatea dacică Sarmizegetusa
Cetatea dacică Piatra-Roşie
Meleia
Strei
Lunca

dentei. Şansa a intervenit în luna octombrie a acestui an când am reuşit să identificăm pe teren, în zona Munţilor Orăştiei, o nouă fortificaţie romană, care schimbă cu totul optica asupra războiului dintre daci şi romani, în anii 101–102.

Descoperirea castrului de la Chitid nu este deloc întâmplătoare. Ştiam că în zona Văii Boşorodului trebuie să existe o fortificaţie romană, bazându-ne pe considerente de ordin logic. Silogismul care a stat la baza acestei descoperiri este următorul: dacă pe văile care străpung Munţii Orăştiei există un castru roman şi o cetate dacică, atunci şi pe Valea Boşorodului, unde avem cetatea de la Piatra Roşie, trebuie să existe un castru.

Am pus concluzia ipotetică a acestui silogism în aplicare şi am pornit în căutarea acestui castru pe ambele maluri ale Văii Boşorodului. În anul 2005, căutările au fost nefructuoase, ele desfăşurându-se pe partea estică a văii. Am continuat căutările castrului, aşa cum era şi firesc, în anul următor, pe partea vestică a văii şi, într-o duminică însorită de octombrie, am descoperit respectivul castru chiar deasupra satului Chitid (comuna Boşorod), la circa 6 kilometri în amote de oraşul Călan. Silogismul pe care l-am înfăţişat mai sus a fost unul de succes, la câteva săptămâni, el oferindu-şi din nou roadele pe alte văi din Munţii Orăştiei unde am identificat noi fortificaţii dacice şi romane pe care le vom înfăţişa publicului larg în următoarele două numere ale acestei publicaţii.

Castrul de la Chitid. Descriere

Cunoscând toate celelalte castre romane de etapă construite în primul război (101–102) şi anume: Târsa, Orăştioara de Sus, Ponorici (patru castre), Râu Bărbat, Vârful lui Pătru, Jigorul Mare, Comărnicel (patru castre), ne-a fost uşor să identificăm contururile noii fortificaţii. Este de formă dreptunghiulară, având – ca şi celelalte castre – colţurile (pentru colţul din N-V avem coordonatele: 45°41.474N, 023°03.744E) rotunjite. Latura lungimii, care urmează direcţia E-V, este de 350 metri iar cea a lăţimii, orientată N-S, are dimensiunea de 90 metri. Castrul de la Chitid era unul de etapă, de tipul *aestiva* (de vară). Spre deosebire de cel de la Orăştioara de Sus, unde există o fază de pământ şi una de piatră, la Chitid romanii nu au întărit suplimentar castrul cu ziduri de piatră, dovadă fiind faptul că respectiva fortificaţie nu a fost utilizată şi în timpul celor 170 de ani, cât timp romanii au staţionat în Dacia.

Castrul de la Chitid, ca de altfel toate fortificaţiile de tip *aestiva* din zonă, era unul fortificat cu şanţ şi val de apărare. Din şanţ, pământul era scos şi apoi aşezat sub formă de val deasupra solului. Pe muchia valului se ridica o fortificaţie din lemn. Actualmente, adâncimea şanţului nu depăşeşte 0,4 metri, dar în antichitate el era sigur de 2 metri; tot atât cât măsura, probabil, şi valul din pământ. Şi fortificaţia din lemn se înălţa deasupra valului cu cel puţin 2–3 metri.

Spre deosebire de castrele de la Vârful lui Pătru, Comărnicel (la trei castre) unde există în faţa fiecăreia din cele 4 intrări câte un şanţ cu val (numit *titulus* sau *clavicula*) pentru a bara accesul perpendicular pe poartă a unui atacator, la Chitid, ca şi la Târsa ori Ponorici (patru castre), nu există nici porţi, dar nici *titulus*. O posibilă explicaţie a acestor deosebiri constă în aceea că în castrele de mare altitudine erau staţionate trupe romane de cavalerie, care parcurgeau distanţe mult mai mari pe teren decât armatele pedestre. Călăreţii, pentru a intra sau pentru a ieşi din castru, aveau nevoie de porţi largi. Fiind expuse, în faţa lor, la 3-4 metri depărtare, se construia un alt şanţ cu val. La castrele fără *titulus*, situate toate, fără excepţie, în zona de deal, cum este şi cel de la Chitid, frontul era mult mai scurt, fiind acoperit de ostaşi pedeştri. Aici, probabil, castrul avea porţi mobile care se rabatau peste şanţuri. Un baraj, ca cel pe care-l formează *titulus*, era eficient pentru a opri iureşul unui atac de cavalerie, nicidecum pentru ofensiva unor trupe de infanterie.

Cei care au ales locul de construcţie pentru castrul de la Chitid au ţinut cont de următoarele considerente strategice:

a) Au optat pentru un loc aproape plat. Diferenţa de nivel dintre latura vestică şi cea estică este de 26 de metri iar cea dintre latura sudică şi cea nordică este de doar 5 metri. Altitudinea medie (în centrul castrului) este de 358,6 metri.

b) Castrul se află sub culmea Dealului Dumbrava, deci este ferit de vântul care bate mai tot timpul cu putere dinspre Valea Steiului şi Munţii Retezat.

c) Valea Boşorodului se află la circa 1 kilometru est faţă de castru, prin urmare aprovizionarea cu apă a soldaţilor nu era o problemă deosebită.

d) Pe lângă faptul că barează accesul pe Valea Boşorodului, trupele romane staţionate aici aveau acces la toate plaiurile care urcă din vale spre Luncani. De pe Platoul Luncanilor se poate ajunge aproape în orice punct central, sudic sau estic al Munţilor Orăştiei.

Traseul de luptă al trupelor de la Chitid

Până la efectuarea unor săpături arheologice în castrul de la Chitid, nu putem cunoaşte ce trupe erau staţionate aici. Putem doar presupune – pe baza celor două indicii pe care le-am înfăţişat anterior: absenţa porţilor cu *titulus* (spre deosebire de castrele unde erau staţionate trupe de cavalerie) şi lungimea mică a traseelor în care erau angrenate aceste trupe – că avem de-a face cu trupe de infanterie.

Ca şi armata staţionată în castrul de la Orăştioara de Sus, şi soldaţii din castrul de la Chitid făceau parte din frontul nordic de atac al Munţilor Orăştiei. Soldaţii cantonaţi la Orăştioara de Sus (310 metri altitudine) aveau ca ţintă principală cetatea de la Costeşti, pentru acesta trebuind să înainteze pe Valea Orăştiei până la respectivul

punct țintă, la 6,8 kilometri (distanțele, altitudinile și pozițiile geografice sunt măsurate cu ajutorul GPS-ului).

Care a fost destinația principală a trupelor de la Chitid? Urmărind configurația topografică a plaiurilor din Munții Orăștiei, precum și așezarea castrelor romane în raport cu cetățile dacice și, nu în ultimul rând, dimensiunile acestor castre, putem constata că trupele de la Chitid au înaintat spre Sarmizegetusa pe plaiul ce se desprinde din amonte de actualul sat Boșorod. Și astăzi, plaiul numit Merișoara este singurul carosabil din zonă. În capătul său, la altitudinea de 962 de metri, este situat castrul de la Târsa. Deși este în parte distrus de locuirea modernă, lângă el construindu-se biserica și școala din cătunul Târsa, chiar prin castru trecând un drum, dimensiunile acestei fortificații romane (poziția colțului de N–V este: 45°37.994N, 023°09.480E) sunt de 270x90 metri. Distanța măsurată pe teren între castrul de la Chitid și cel de la Târsa este de 14,9 kilometri.

Deși în castrul de la Târsa s-au făcut câteva sondaje arheologice în anii 1950 de către echipele lui C. Daicoviciu, prin urmele descoperite nu s-a reușit să se clarifice identitatea trupelor care au fost cantonate aici.

Pe baza dimensiunilor comparabile 350x90 metri – pentru castrul de la Chitid – și 270x90 metri – pentru cel de la Târsa – și apoi ținând cont că ambele fortificații se află în capătul de jos și de sus al plaiului ce urcă din Valea Boșorodului la Luncani (Târsa), dar luând în considerare și absența porților și a *titulus*-lui, considerăm că trupele de la Chitid au urcat la Târsa ajungând într-o poziție strategică deosebită.

Atacul cetății de la Blidaru

Trupele romane de la Chitid, înaintând 14,9 kilometri în amonte, parcurgând o diferență de nivel de 604 metri, au ajuns în unul din cele mai strategice puncte ale Munților Orăștiei. De la Târsa se poate coborî la cetatea de la Blidaru, se poate ajunge la cetatea de la Piatra Roșie ori se poate înainta spre Sarmizegetusa. În linie dreaptă, distanța față de Blidaru este de 3,52 kilometri, spre Piatra Roșie de 3,89 kilometri iar față de Sarmizegetusa Regia este de 11,6 kilometri.

În cazul în care trupele de la Târsa, sosite din vale, de la Chitid, ar fi atacat cetatea de la Piatra Roșie, ar fi riscat o încercuire, un atac din spate din partea dacilor de la Blidaru. O asemenea strategie apare cu totul neverosimilă. Romanii nu ar fi riscat niciodată un asemenea atac lăsându-și spatele frontului descoperit. Cel mai probabil și mai credibil ne apare varianta atacării cetății de la Blidaru de către aceste trupe romane ajunse la Târsa. Cu ajutorul soldaților de la Târsa, romanii nu au făcut decât să taie frontul dacic, împiedicând orice legătură între dacii de la Blidaru și cei de la Piatra Roșie. Atacul acestei din urmă cetăți nu s-a produs din partea romanilor cantonați la Târsa, ci a celor care au atacat Munții Orăștiei dinspre vest, dinspre Țara Hațegului. Cele patru castre romane de la Ponorici stau mărturie asupra atacului fortificației dacice de la Ponorici și a cetății de la Piatra Roșie din direcția actualelor sate Fizești și Federi, situate în amonte de comuna Pui.

Deși în linie dreaptă distanța dintre castrele de la Târsa și cetatea de la Blidaru este de 3,89 kilometri, pe teren avem de-a face totuși cu un traseu în lungime de 5,1 kilometri. Distanța nu este foarte mare, dimpotrivă, castrul de la Târsa rămâne cea mai apropiată fortificație romană în raport cu cetatea de la Blidaru. Romanii de la Târsa nu au făcut decât să coboare pe un plai carosabil cu o diferență de nivel de 256 metri, până la cei 706 metri altitudine ai cetății dacice. Urcând pe plaiul Merișoara și străbătând un traseu de 14,9 kilometri, ce unește castrele de la Chitid și Târsa, romanii au căzut, practic, în spatele cetății de la Blidaru. Procedând astfel, ei au ocolit toate cele aproape 20 de turnuri care apără această cetate din direcția Văii Orăștiei. Dinspre Târsa, cetatea de la Blidaru nu este apărată decât de un singur turn: de cel de „La Vămi“, recent excavat de către arheologi.

Deși dacii nu s-au așteptat la un asemenea atac, este puțin probabil ca armatele lui Decebalus, în 102, să nu fi recționat și să nu-și fi ridicat în grabă fortificații din lemn în calea atacatorilor.Totuși, grație acestui atac executat pe un front secundar, romanii au reușit să scoată practic din joc cele 19 turnuri din piatră care apărau cetatea de la Blidaru dinspre N–E. Luptele dintre daci și romani s-au purtat cu siguranță pe lungul plai denumit Merișoara, dar și pe plaiul de 5,1 kilometri ce unește castrul de la Târsa cu cetatea dacică de la Blidaru. Dovada peremtorie că luptele s-au dat în aceste zone și nu la Blidaru sau în fața turnului de „La Vămi“ este faptul că, atât în acest turn, cât și în cetatea de la Blidaru (poziția turnului locuință din mijlocul cetății este: 45°40.060N, 023°09.791E) lipsește orice urmă consistentă de arsură. Acest fapt contrastează puternic cu starea de lucruri de la celelalte cetăți dacice din Munții Orăștiei unde stratul de arsură măsoară de cele mai multe ori până la 10 centimetri. Exemple sunt cetățile de la Costești – unde avem un așa-numit „val roșu“ incendiat de romani – sau cetatea de la Sarmizegetusa, unde stratul de arsură este de asemenea bine evidențiat.

Absența stratului de arsură provenit din eventuala incendiere a suprastructurii din lemn a cetății de la Blidaru și a turnurilor care o apărau din toate direcțiile demonstrează că luptele dintre daci și romani nu s-au dat în cetate ori în vecinătatea ei. Atacați de trupele care au urcat de la Chitid pe plaiul Merișoara, dacii au fost înfrânți mai întâi în această zonă. În atare condiții, soldații romani și-au instalat noua tabără pe plaiul de la Târsa. Au urmat alte confruntări pe plaiul ce coboară spre Blidaru. Efectivele dacice s-au împuținat treptat, iar cei care au rezistat până în fața cetății au fost nevoiți să ceară pace.

Numai aşa se explică de ce această cetate nu a fost incendiată de romani, spre deosebire de Costeşti, Sarmizegetusa Regia, Piatra Roşie şi altele care au fost mistuite de flăcări.

Teoria încercuirii şi asedierii Munţilor Orăştiei

În urma demontării logice şi faptice a „teoriei atacului surpriză" lansată de C. şi H. Daicoviciu şi mai ales de I. Glodariu, dar şi a ultimelor descoperiri din zonă (în special castrul de la Chitid), putem să iniţiem construirea unei noi teorii asupra modului cum a fost purtat războiul dintre daci şi romani în anii 101–102. Cea mai adaptată titulatură pentru strategia care răzbate în urma noii descoperiri şi care se va confirma pentru noile obiective dacice şi romane pe care le vom publica în numerele viitoare ale acestei publicaţii este: „teoria încercuirii şi asedierii Munţilor Orăştiei".

În primul război (101–102), romanii nu au cucerit Sarmizegetusa datorită vreunui atac-surpriză venit din direcţia sudică. Deşi au atacat dinspre sud pe două plaiuri diferite, deşi au staţionat pe nodul de plaiuri de la Comărnicel cu trupe care intrau în patru castre de mari dimensiuni, romanii nu s-au dovedit atât de destoinici ca să poată trece de fortificaţiile dacice de la Dealul Negru. În pofida a ceea ce credeau istoricii clujeni, nu frontul sudic a cedat, ci acela vestic şi nordic. Dovada faptului că romanii din cele trei castre de la Ponorici au trecut de fortificaţia dacică ce are o lungime de peste doi kilometri este tocmai castrul situat în spatele acesteia. Pe parcursul acestui articol, am adus multe argumente că frontul nordic a fost străpuns prin atacul roman dinspre Chitid.

Strategia armatei romane nu a fost să-i surprindă pe daci într-un teritoriu pe care ei îl cunoşteau foarte bine şi pe care l-au fortificat cu cetăţi puternice şi cu ziduri lungi din piatră. Dimpotrivă, romanii au încercat să-i izoleze pe daci în munţi, în iarna dintre 101–102, şi să le taie orice legătură cu zonele de deal şi de câmpie de unde aceşti vajnici războinici se puteau aproviziona. În vara lui 101, după ce au reuşit să treacă peste Pasul Vâlcan şi prin Porţile de Fier ale Transilvaniei, romanii au coborât în actuala zonă a Văii Jiului, respectiv în Depresiunea Haţegului. De acolo au început să construiască o primă centură de castre, situate chiar la poalele Munţilor Orăştiei. Pe fiecare vale principală, care brăzdează munţii, au construit o asemenea fortificaţie. Prin această strategie, generalii romani au blocat orice legătură a dacilor din munţi cu cei din alte regiuni. Asemenea castre avem pe Valea Orăştiei la Orăştioara de Sus, pe valea Boşorodului la Chitid. În partea de vest există un castru similar la Râu Bărbat. Pentru partea sudică, urmele unui asemenea castru s-au descoperit pe teritoriul municipiului Petroşani. Noi credem că, în anul 101, principalul obiectiv al armatelor romane a fost să menţină această centură de castre care asigurau încercuirea din direcţiile sudică, nordică şi vestică a Munţilor Orăştiei.

Amplasarea tuturor acestor castre în văile râurilor, ferite de vânturile care bat dinspre munte, demonstrează că trupele cantonate în ele au rezistat aici şi în iarna dintre 101–102. Probabil că unele din aceste efective erau înlocuite periodic cu noi *cohorte* şi *alae* venite dinspre Banat şi Oltenia. Nu credem că din cauza diversiunii pe care dacii împreună cu aliaţii lor, sarmaţii, au efectuat-o în sudul Dunării, în iarna dintre 101–102, romanii şi-au retras aceste trupe situate în avanposturi. Era imposibil ca Traian să se retragă pe Dunăre, pentru a veni în sprijinul provinciei atacate, cu toate efectivele din Dacia. Cei mai mulţi soldaţi au rămas acolo unde ajunseseră în toamna lui 101. Menţinerea soldaţilor în castrele de la Orăştioara de Sus, Chitid, Râu Bărbat şi Petroşani era una din priorităţile armatelor romane din Dacia. Primăvara, după ce diversiunea daco-sarmată a fost respinsă şi după ce împăratul va reveni în Dacia, aceşti soldaţi, aflaţi în prima linie a frontului, au reluat ofensiva.

Odată cu topirea zăpezii, trupele de atacatori au înaintat spre munte urcând primele pante ale Munţilor Orăştiei. Soldaţii de la Orăştioara de Sus au asediat cetatea de la Costeşti, cei de la Chitid au urcat până la Târsa şi apoi au căzut în spatele cetăţii de la Blidaru. Ostaşii de la Râu Bărbat, de la poalele Retezatului, au urcat şi ei pe afluenţii Streiului, până la Ponorici.

La fel au procedat şi soldaţii de pe frontul sudic, urcând până la Jigorul Mare, o primă coloană, şi până la Vârful lui Pătru, o altă coloană. În vara anului 102, trupele romane erau repoziţionate. Fiecare unitate din castrele situate în prima centură au urcat spre Sarmizegetusa, circa 14–20 de kilometri. A urmat astfel un nou aliniament mult mai aproape de capitala dacică. După ce, în iarna dintre 101–102, romanii ajunseseră să înconjoare Munţii Orăştiei, în vara lui 102, ei ameninţau cu asedierea Sarmizegetusei. Al doilea aliniament de asediu era fixat pe castrele de la Târsa, Ponorici, Vârful lui Pătru, Jigorul Mare şi Comărnicel. Pentru a evita asedierea şi cucerirea Sarmizegetusei, în vara anului 102 Decebalus se vede nevoit să ceară pace. . .

(Continuarea – în numărul următor)

Descoperirea castrului de la Chitid şi implicaţiile care rezultă asupra războaielor dintre daci şi romani au fost pe larg mediatizate de presa locală şi centrală. Echipe de jurnalişti au venit la faţa locului şi au realizat reportaje despre acest castru şi despre cum schimbă el vechile teorii ale istoricilor. Mulţumim şi pe această cale reporterilor de la TVR, PRO TV, REALITATEA TV, NAŢIONAL TV, celor de la cotidianul HUNEDOREANUL, CUVÂNTUL LIBER, şi celor care îşi desfăşoară activitatea la RADIO DEVA şi RADIO COLOR ORĂŞTIE .

HOTEL INTERCONTINENTAL BUCURESTI

Bucharest's first international hotel provides its guests with the level of service and comfort that comes hand in hand with the name InterContinental. Three quality restaurants offer a choice of international and traditional Romanian cuisine. Recently renovated meeting facilities and a fitness centre, comprising a heated indoor pool, a sauna and a beauty clinic, all add up to touches of luxury not so easily found in this part of the world.

4 Boulevard Nicolae Balcescu Bucharest 1 Romania 70121
Tel: +40 21 310 2020 | Fax: +40 21 312 0486 | E-mail: bucharest@interconti.ro

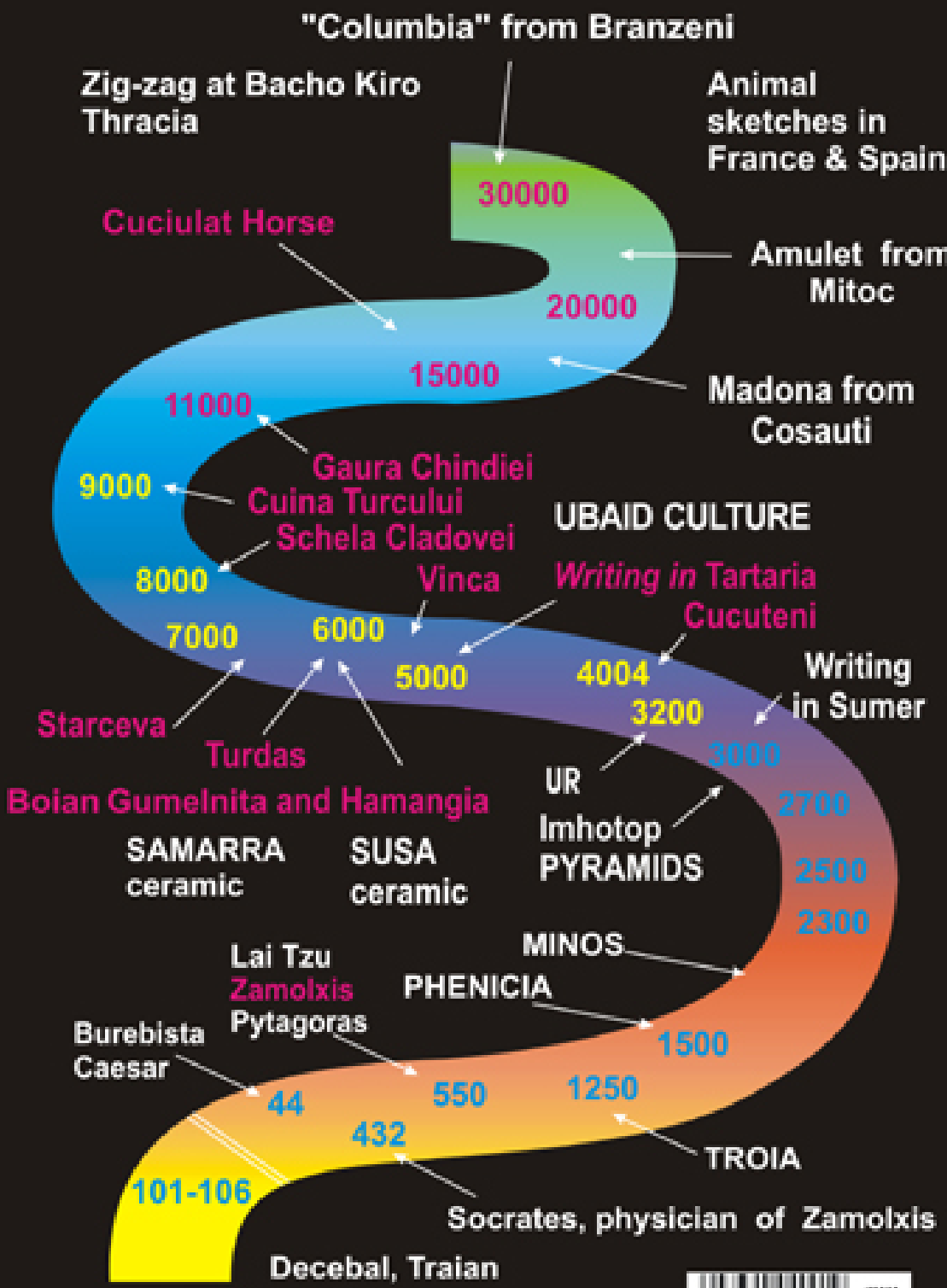

În contextul descoperirilor de referinţă ale arheologiei mondiale, această curbă a preistoriei spaţiului carpato-danubian îşi defineşte fără tăgadă locul pe care vechea civilizaţie a strămoşilor noştri îl ocupă în istoria lumii.

Preţ 1,45 lei, 14.500 lei vechi
Pentru străinătate: 1.5 USD